

ЕҢБЕК ЗАҢЫН
БҰЗУҒА ЖОЛ
БЕРІЛМЕЙДІ

2-бет

СОТ ЖҮЙЕСІНДЕ
ҚАЗАҚ ТІЛІН
ЖЕТІЛДІРУ КЕРЕК

3-бет

«АК ЖОЛ»:
ДОЛЖЕН БЫТЬ
«НАРОДНЫЙ
КАПИТАЛИЗМ»

4-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№36 (854), 30 қыркүйек, 2019 жыл

«ҚАНДАС» ДЕГЕН

ҚАНЫҢ ТАРТАТЫН СӨЗДЕН НЕГЕ ҚАШАМЫЗ?

ЖАДЫМЫЗДА ДАУЫСЫ ЖӘНИБЕКТИҢ

Жәнібек Кәрменов біраз жыл «Жалын» баспасында қызмет істеді. Үлкенді ағалап, кішіні айналып-үйіріліп, адамның бауырына оп-оңай кіріп кететін. Әңгімені ол бастап, мәнерлеп, барлық ықыласымен, барынша беріліп, өз айтқанына өзі де сүйсініп, өзгені де сүйсіндіріп айтатын.

8-9
бет

Ұлт рухын көтеру мен тіліміздің кең қанат жаюында қазақ халқы санының көбеюі басты рөл атқарады. Сондықтан, 30 жылға жуық уақытта шетелдерден миллионнан аса қазақ Тәуелсіз Қазақстанға – атамекендеріне келіп, қазақтың қатарын көбейтті. Негізі Көші-қон саясатындағы көптеген тосқауылдар болмағанда, бұдан да көп келетіні айқын еді. Сондықтан, шетелдегі этникалық қазақтардың Қазақстан Республикасына кедергісіз келуі мен азаматтықты жеңілдетілген жолмен алуын заңмен бекітуіміз керек. Балшықтан адам жасай алмай жатқанда шеттегі 6 миллиондай қазағымызды Қазақтың көк туының астына жинау керек!

3
бет

АҚЫН мен ӘКІМ

Қазіргі тілмен айтқанда, Кеңес үкіметінің ыдырау алдындағы «банкротқа» ұшыраған «Юбилейный» совхозын басқаруға келген Исекеңнің жаңаша басқарып, жетістікке жеткен инновациялық қадамдары партияның табанын жалап, бедел жинаған «оңтайлы» басшылардың өңмеңіне өткір жебедей қадалды. «Атақ-абыройымызды аяқасты еткен бұл қайдан шыққан неме, басы жас қой, алдымызды орағыта бергені несі бұл!» деп аяғынан тарта берді, тарта берді.

6
бет

НАСТАЛО ВРЕМЯ ИСКЛЮЧИТЬ ИЗ КОНСТИТУЦИИ СТАТЬЮ О РУССКОМ ЯЗЫКЕ

ТОЛЬКО ТОГДА БУДЕТ РАЗВИВАТЬСЯ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЯЗЫК

5
бет

ИЛІЯС –
МӘҢГІЛІК
САҒЫНЫШ

10-11
бет

БАСТЫ МАҚСАТ – ТҰРАҚТЫ ДАМУ

Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев БҰҰ Бас Ассамблеясының 74-сессиясы аясында жоспарланған барлық екіжақты кездесулерден кейін Тұрақты даму мәселелері жөнінде жоғары деңгейдегі Форумға қатысты. Мемлекет басшысы шараға қатысушы спикерлер арасынан бірінші болып сөз алды.

Қасым-Жомарт Тоқаев өз баяндамасында 2030 жылға дейінгі тұрақты даму мақсаттары – адамзатқа әлеуметтік, технологиялық және экономикалық жетістіктердің игілігі баршаға ортақ болатын кемел келешекке жетудің нақты жол картасын ұсыну екенін атап өтті. Сонымен қатар, Мемлекет басшысы Қазақстан халықаралық қоғамдастықтың Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу жөнінен артта қалып бара жатқанына алаңдаушылық білдіретінін мәлімдеді. Қасым-Жомарт Тоқаев бұл мәселені шешу үшін алдағы он жылдықта тиісті нәтижеге қол жеткізу мақсатында нақты шешім қабылдау қажеттігін айтты. «Өз еліміздің саяси, экономикалық, әлеуметтік және экологиялық

саясатының 2030 жылға дейінгі тұрақты даму міндеттеріне толықтай сәйкес келетінін айта аламын. Әлемдік нарықтың әралуандығына қарамастан Қазақстанның экономикасы табанды өсімді сақтап қалады», – деді Қазақстан Президенті.

Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанның тұрақты экономикалық өсімге, инклюзивті қоғам құруға, таза экологияны сақтауға және тиімді әрі есеп беретін институттар құруға қол жеткізе алатынына сенім

білдірді. Мемлекет басшысы осы міндеттерді жүзеге асыру аясында, халықтың үніне құлақ асатын мемлекет құру тұжырымдамасының қолға алынғаны туралы айтты. Оның басты міндеті – үкімет пен халық арасындағы диалогты қамтамасыз ету. Сонымен қатар, Мемлекет басшысы білім жүйесін жаңғыртудың, жасыл және цифрлы экономиканы және қарқынды түрде инфрақұрылымды дамытудың маңыздылығына баса назар аударды.

ЕҢБЕК ЗАҢЫН БҰЗУҒА ЖОЛ БЕРІЛМЕЙДІ

Елордада еңбек инспекторлары түрлі заңбұзушылыққа байланысты сегіз құрылыс нысанының жұмысын тоқтатуға мәжбүр болды.

«Елордада өндірістік жарақаттанудың, кәсіптік ауру-сырқаулардың, өндірісте адам өлімімен аяқталатын жазатайым жағдайлардың деңгейін азайтуға бағытталған «Қауіпсіз еңбек» бағдарламасы іске қосылып, соның шеңберінде қаладағы кәсіпорындардың еңбек ұжымдарымен түсіндіру жұмыстары өткізіліп тұрады. Еңбек қауіпсіздігі мен еңбекті қорғау, жұмыстың қауіпсіз әдістері мен тәсілдері, қызметкерлердің біліктілігін

арттыру қажеттілігіне көп көңіл бөлініп отыр. Көбінесе еңбек заңнамасының нормаларын түсіндіру барысында қауіпсіздік техникасын сақтамау салдарының фото-бейне материалдары көрнекі түрде көрсетілуде. Осы жылы мемлекеттік еңбек инспекторлары 2 мың адамды қамтыған 84 алдын алу іс-шарасын жүргізді», – деді елорданың баспасөз орталығында өткен баспасөз мәслихатында қалалық бақылау басқармасының бөлім басшысы Мұрат Шәкенов. Басқарма өкілінің айтуынша, әлеуметтік бейнероликтер қаладағы LED-экрандарда көрсетіледі. «Нұр-Сұлтан қаласы әкімдігі жанында жарақаттану мен еңбекақы мәселелері жөніндегі

жұмыс тобы бар. Оның құрамына прокуратура, қалалық полиция департаменті, мемлекеттік кірістер департаменті мен еңбек инспекциясының өкілдері кіреді. Еңбек заңнамасының өрескел бұзушылықтарына жол берген кәсіпорындардың басшылары апта сайын есеп беруге міндеттелген», – деді ол. Мұрат Шәкенов өз сөзінде елордада еңбек инспекторлары құрылыс нысандарында нақты шараларды қабылдағанын да атап өтті. «2019 жылдың өткен кезеңі ішінде еңбек инспекторларының талаптары негізінде материалдарды сотқа бере отырып, Нұр-Сұлтан қаласының 8 құрылыс және өндірістік нысанында жұмыстар тоқтатылды», – деді ол.

ТҮНГІ ТЕКСЕРУЛЕР НЕНІ КӨРСЕТТІ?

Таразда «Түнгі қаладағы балалар» жедел алдын алу шарасы ұйымдастырылды. Оны «Мүлдем төзбеушілік» Республикалық жедел-алдын алу акциясы аясында Тараз қалалық полиция басқармасының жергілікті полиция қызметінің ювеналды полиция бөлімшесі өткізді.

Бұл шара кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыс пен құқық бұзушылықтардың алдын алуға бағытталды. Жастар мен жасөспірімдер шоғырланған жерлерде Тараз қалалық прокуратурасы, Білім басқармасы және «Жастар саясаты» ҚБ бірлесіп жеті рейд ұйымдастырды. Нәтижесінде түн мезгілінде спирттік ішімдік ішкен, қаңғыбастық пен қайыршылықпен айналысқан, түнгі уақытта қадағалаусыз жүрген кәмелетке толмаған жасөспірімдер белгілі болды. «Іс-шара барысында 73 әкімшілік құқық бұзушылық анықталып, 59 хаттама толтырылды», – деп хабарлады облыстық полиция департаменті баспасөз қызметі. Акция аясында ювеналды полиция қызметкерлері облыс орталығының төрт колледжінде құқықтық сауаттылықты арттыруға бағытталған дәрістер мен әңгімелесулер өткізді. Алдын алу жұмыстары жалғасуда.

ҚЫС МАУСЫМЫНА ДАЙЫН ЕМЕСПІЗ

Жылыту маусымына әлі дайын емеспіз. Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрі Бейбіт Атамқұловтың айтуынша, елімізде мазут пен көмір тапшы. Ал республикалық жұрттың коммуналдық қызмет үшін берешегі артып кеткен.

Алдағы жылы маусымына дайындық кезеңінде бірқатар өңірлерде мазут, көмір сияқты отындар жетіспейді. Мысалы, Ақтөбе облысында небәрі 16 жарым пайызға ғана дайын. Елордада 24, Алматыда 34 пайызды құрайды. Еліміздің бірқатар аймақтарында көмір де тапшы. Коммуналдық-тұрмыстық қажеттіліктерге 10 миллион тоннадан астам көмір керек. Қыркүйектің соңына тақаса да, қазір соның тек 6 миллион тоннасы дайын. Яғни, 60 пайызға да жетпейді. Ал ірі қалалар мен кей өңірлердің коммуналдық қызметтерге миллиардтаған берешегі сол күйі өндірілмеген. Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрі Бейбіт Атамқұловтың мәлімдемесі бойынша арал теңгеден асқан. Ең көп дебиторлық берешек Алматы қаласында – 2,6, Нұр-Сұлтанда – 1,7, Маңғыстауда – 1,5, Шымкент қаласында – 1,3, теңгеге жеткен. 2018 жылмен салыстырғанда Алматы қаласында тұрғындар қарызы 533 миллион теңгеге өскен.

БЕРДІБЕК САПАРБАЕВ АЛМАТЫЛЫҚТАРМЕН КЕЗДЕСТІ

ҚР Премьер-министрінің орынбасары Бердібек Сапарбаев бастаған Үкімет делегациясы Алматы қаласының қоғам өкілдерімен кездесті.

Бердібек Мәшбекұлының айтуынша, ел бюджетінің 45 пайызы әлеуметтік салаға бөлінеді екен. Жыл сайын аз қамтылған азаматтарға 477 млрд. теңгеден астам қаржы әдрестік әлеуметтік көмек ретінде беріледі. Биыл жыл аяғына дейін осы АӘК жаңа механизмін жасауымыз қажет. Одан кейінгі бұл жердегі ең үлкен талап – жұмысқа қабілеті бар отбасылардың азаматтары жұмысқа орналасу керек. Олар үшін енді барлық жағдай жасалған. Мамандығы жоқ болса, олар оқып, ұсынылған сол мамандық бойынша жұмысқа орналасуға тиісті. Студенттің алдында тұрған ең басты міндет – жақсы білім алып, ел үшін еңбек ету. Жат ағымдардан абай болу керек. Елімізде жастарды қолдауға арналған бағдарламалар көп.

Үкімет басшысының орынбасары сондай-ақ мемлекет тарапынан елдегі кәсіпкерлікке айтарлықтай қолдау көрсетіліп келе жатқанына тоқталды. Бердібек Мәшбекұлы бизнес үшін көптеген жеңілдіктер жасала бастағанын, бұған қоса Президент келесі жылдан шағын және орта бизнес өкілдерін үш жылға дейін салықтан босатылатынын жеткізді.

«Біз бүгінгі таңда жылжымалы жұмыс беру орталықтарын аштық. Осы үш қалада. Нұр-

Сұлтан, Алматы, Шымкент қаласында. Қазір олардың саны жиырма сегізге жетті. Ондағы мақсатымыз – ол базардағы жүрген мамандығы жоқ жастарды оқыту, мамандық беру, одан кейін жұмысқа орналасу. Екінші бір мәселе – оларға мемлекеттің қолдауын, мемлекеттік бағдарламаларды түсіндіру, айту. Бүгінгі таңда елдегі төрт жүз мың отбасы, яғни елі миллиондай отандасымыз әдрестік әлеуметтік көмекпен қамтылған. Қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылықты сақтау – мемлекеттік органдар мен жалпы азаматтық қоғамның басты міндеті», – деді вице-премьер.

Кездесу соңында жиынға қатысушылар Бердібек Сапарбаев пен оның командасына рахмет айтып, істеріне табыс тіледі. Үкіметтік делегация құрамында – Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі Б.Нұрымбетов, Мәдениет және спорт министрі А.Райымқұлова және Денсаулық сақтау және Білім вице-министрлері болды.

САҚТЫҚТА ҚОРЛЫҚ ЖОҚ

Ақмола облысының көпбалалы отбасыларының үйлерінде құтқарушылар түтін датчиктерін орнатуда. Бұл туралы Ақмола облысының аймақтық коммуникациялар қызметінде өткен брифинг барысында белгілі болды.

Быттыр елордада ата-аналары түнгі ауысымда жұмыста болып бес бірдей бала өртеніп кеткен қайғылы оқиғадан сабақ алғандар биыл өрттің алдын алу үшін сақтық қимылға көшкен сынайы. «Облыста осындай 499 датчиктер орнатылды, тағы 303 датчиктер орнату жоспарлануда. Сонымен қатар, табысы төмен және халықтың әлеуметтік осал топтарына көпбалалы отбасыларға басты назар аударылады», – деді брифинг спикері Зілазалардың қауіп-қатерін азайту және азаматтық қорғау саласындағы бақылау басқармасының бастығы Денис Шелкоплясов. Сол сияқты, облыста ағымдағы жылғы 15 тамыздан бастап жылдыту маусымы басталар алдында тұрғын үй секторында өрт қауіпсіздігі айлығы өткізілуде. Айлық барысында іс-шаралар тұрғылықты жері бойынша халықты өрт қауіпсіздігі шараларына және пешпен жылытуды пайдалану кезіндегі өрт қауіпсіздігі ережелеріне, электр жылытқыштар мен өрт шыққан жағдайда іс-қимылға үйретуге бағытталған. Халықты оқыту үй-үйлерді

аралау, тұрғындармен жиын өткізу барысында жүргізіледі. Спикер 2018-2019 жылдардағы жылыту кезеңінде жүргізіліп жатқан үгіт-профилактикалық жұмыстарға қарамастан, облыста 328 өрт тіркелгендігін, материалдық шығын 36 млн. 360 мың теңгені құрағандығын айтты. Сегіз адам түрлі дәрежеде дене жарақатын алды. Өрт кезінде 17 адам қаза болды. Сонымен қатар, 2018-2019 жылдары жылы беру кезеңінде ТЖД өрт сөндіру бөлімшелері 21 адамды және 20 млн. теңгеден астам материалдық құндылықтарды құтқарды. «Өрттің негізгі себептері тұрғындардың от жағу кезінде салғырттық танытуы, пештерді орнату және пайдалану кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін сақтамау, электр жабдықтарын монтаждау және техникалық пайдалану ережелерін бұзу болып табылады», – деп қорытындылады Денис Сергеевич.

Алматыда ҚР Президенті Қ. Тоқаевтың Жолдауын талқылауға арналған Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының кезектен тыс кеңейтілген Алқа отырысы өтті. Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының президенті, ҚР ҰҒА академигі Өмірзақ Айтбайұлы «Қазақ тілі» қоғамы және жалпы қоғам үйлесімі» атты баяндама жасады.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ ЖӨНІНДЕ МӘЛІМДЕМЕ ЖАСАЛДЫ

Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының вице-президенті Ерден Қажыбек ҚР Президенті Қ.Тоқаевтың халыққа Жолдауы хақында баяндама жасады. Ерден Қажыбек осы уақытқа дейін бірнеше тіл туралы заң жобаларын жасағандар ішінде Азат Перуашев басқаратын «Ақ жол» партия-

сы 2012 жылы Тіл туралы заң жобасын жасады» деп атап өтті. Жиын барысында белгілі ақын, Ұлттық Кеңес мүшесі Қазыбек Иса сөз сөйлеп, өзінің Ұлттық Кеңестегі ұсынысы – «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ ЖӘНЕ ОЛ ҮШІН КОНСТИТУЦИЯДАН ОРЫС ТІЛІ ТУРА-

ЛЫ 7-баптың 2-ші тармағын АЛЫП ТАСТАУДЫҢ УАҚЫТЫ ЖЕТТІ» деген талабын қайталады.

Бұл ұсыныс «Қазақ тілі» қоғамының да негізгі ұсынысы болды! Жиында сөйлеушілердің барлығы осы талапты қолдады. Қорытындысында Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына тұңғыш Жолдауындағы «Қазақ тілінің мемлекеттік тіл дәрежесіндегі деңгейі көтеріліп келеді. Қазақ тілінің ұлтаралық қатынас тіліне айналатын уақыт келеді. Бұл үшін барлығымыз жұмыла әрекет етуіміз қажет», – деген тапсырмасын басшылыққа алған Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамының кезектен тыс пленумы МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ТУРАЛЫ ЗАҢ ҚАБЫЛДАУ жөнінде МӘЛІМДЕМЕ жасады.

Осы пленумда біраз тіл жанашырлары «АНА ТІЛІ» айрықша белгісі» медалымен марапатталды.

Пленумда Өмірзақ Айтбайұлының денсаулығына байланысты Халықаралық «Қазақ тілі» қоғамы президенті міндетін атқарушы болып Ерден Қажыбек бекітілді.

qazaquni.kz

СОТ ЖҮЙЕСІНДЕ ҚАЗАҚ ТІЛІН ЖЕТІЛДІРУ КЕРЕК

«Сот жүйесіндегі мемлекеттік тілді жетілдіру» тақырыбы бойынша Жоғарғы Сотта бейнебайланыс арқылы республикалық деңгейде кеңес өтті. Күн тәртібінде істерді қарау кезіндегі тіл қағидатын қолдану, мемлекеттік тілдегі сот актілерінің стандартын қалыптастыру және судьяның сот шешімдерін сапалы түсіндіру мәселелері қаралды.

Кеңесті ашқан Жоғарғы Сот төрағасы Жақып Асанов: «Республика халқының 70% – қазақ тілді азаматтар. Бұл көрсеткіш қарқынды өсуде. Демек, мемлекеттік тілге қатысты талап жыл сайын емес, күн сайын қатая бермек. Тек процестік құжаттарды мемлекеттік тілде жүргізу жеткіліксіз. Енді сот процестерін біртіндеп қазақ тіліне көшіруіміз қажет. Ол үшін не керек? Екі нәрсе. Біріншіден, сөйлей білуіміз. Екіншіден, жаза білуіміз керек. Сот жүйесіне қойылған ең бірінші міндет – сотқа деген сенім. Ал, сенім қай кезде болады? Егер әр шешім мен үкім заңды және негізді болса. Онымен танысқаннан кейін судьяның неге сондай шешімге келгенін логикалық тұрғыдан әрбір адам жақсы түсінсе, бұл сотқа деген оң көзқарасты қалыптастырады. Тараптар әр уәжіне нақты және толық жауап алса, судья өз шешімін түсінікті әрі қарапайым тілмен жеткізе білсе, сонда ғана азаматтар сот шешімімен келісіп, жоғарыға

шағым түспейтін болады», – деді.

Ағымдағы жылғы мамырда сәуір айымен салыстырғанда істер мен материалдардың жалпы саны 3,5 есеге, 551-ден 156 мыңға дейін азайды. Осылай дей келе, Ж.Асанов судьяларды бос уақытта қазақ тіліне көңіл бөліп, шешендік өнерді меңгеруге шақырды. Жоғарғы Сот өткен жылдан бастап сот шешімі мен үкіміне қойылатын талаптарды күшейтті. Нормативтік қаулылар қабылданды. Осы ретте мемлекеттік тілдегі сот актілерінің сапасын арттыру басты мәселенің бірі болып отыр.

«Сот шешімдеріне қарап, жұрт соттың жұмысына баға береді. Қате жазылған бір түйір шешім қасықтап жинаған абыройымызды шелектеп төгеді. Осы мәселені басқа біреулер бетімізге баспай тұрып, ең алдымен, өзіміз айтайық», – деді Жоғарғы Сот төрағасы. Осы орайда ол бүгіннен бастап сот актілеріне тұрақты мониторинг жүргізіле бастайтынын атап өтті.

«ҚАҢДАС» ДЕГЕН

ҚАНЫҢ ТАРТАТЫН СӨЗДЕН НЕГЕ ҚАШАМЫЗ?

Ұлт рухын көтеру мен тіліміздің кең қанат жаюында қазақ халқы санының көбеюі басты рөл атқарады. Сондықтан, 30 жылға жуық уақытта шетелдерден миллионнан аса қазақ Тәуелсіз Қазақстанға – атамекендеріне келіп, қазақтың қатарын көбейтті. Негізгі Көші-қон саясатындағы көптеген тосқауылдар болмағанда, бұдан да көп келетіні айқын еді. Сондықтан, шетелдегі этникалық қазақтардың Қазақстан Республикасына кедергісіз келуі мен азаматтықты жеңілдетілген жолмен алуын заңмен бекітуіміз керек. Балшықтан адам жасай алмай жатқанда шеттегі 6 миллиондай қазағымызды Қазақтың көк туының астына жинау керек!

Парламентте қазір көші-қон саласына байланысты, «оралман» атауының атын ауыстыру көтеріліп жатыр. Ол тіпті, әлеуметтік желіде қызу талқылануда. Мәжіліс депутаты Қуаныш Сұлтанов ұсынған «Бауырлас» деген атау тура мағына бермейді. Кешегі Кеңес империясы кезіндегі 15 одақтас елді «бауырлас елдер» деген, айдаладағы шетелдегі бір қала мен екінші қаланы «бауырлас қалалар» деген жасанды ұғымдар қазақи емес, «саяси» мәнге ие болып кетті. Мәжіліс депутаттарының

«Бауырлас» сөзіне неге «бауыр басып» қалғанына түсінбеген ақын Ауыт Мұқибек те өз парақшасында орынды мәселе көтеріп, «қандас» атауын қолай көріп тұрғанын меңзейді.

Иә, біз осы «Қандас» деген қазақи атауымыздан неге қашамыз?

Қазір Германияға барып қайта келген, немесе Ресейге барып, қайта келіп жатқан өзге ұлт өкілдері де кездеседі. «Оралман» атауы олардың да оң жамбасына келе кетеді. Ал репатриант атауы тағдыр талқысымен тарыдай

шашырап кеткен қазақтарға – мемлекет құраушы ұлт өкілдеріне ғана тиісті атау болуы керек. Сондықтан, бұл жерде «қандас» атауынан артық атау табылуы қиын. Баспасөзде «репатриант» атауы – уақытша атау екенін, сондықтан олар азаматтық алған соң «қандас» болмай қала ма немесе олар қандас болғанда жергілікті қазақтар қандас емес пе?» деген белгілі журналист Сәкен Сыбанбай бауырымыздың орынды сауалы да қойылуда. Солай болған күнде де біз шетелге барғанда, ондағы көзіңе оттай басылатын қазақ ағайындарымызды көргенде бірден «қандасым» деп қаның ойнап шыға келеді. Ал өз елімізде біз қазақтар, бір-бірімізді «қандасым» деп атамайтынымыз анық. Өйткені ондай қажеттілік тұмайды. «Қандас» деп өзге ұлттардың ішіндегі өз ұлтыңды айтасың. Қалың қазақтың Ішінде, өз от-

анында өз қазағыңды бір-бірінен бөлектеп, «қандас» демейсің ғой... Өйткені бәрінің қаны бір ғой! Иә, мен Қытайдағы белгілі тележурналист Қуандық Аскарды «қандасым» деп, қаным тартып, ондағы миллиардтан асқан қалың қытайдан ерекше бөлек тартып тұрамын. Ал Қазақ Еліндегі қазақтарды, мысалы, тіпті, туысқан інім Сәкен Сыбанбайды шетелдің қазағындай «қандас» демеймін ғой, «бауырым» десем де...

Иә, кейінгі кезде кемістік ретінде елді екіге бөліп тұратын жағымсыз мағынаға айнала бастаған «оралман» деген атаудан

гөрі «қандас» деген атау қаныңа тартып, бауырмалдықты оятып тұрады. Шетелдердегі қазақтарды тарихи атамекеніне жинап алуы қасиетті парызы санайтын Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың бір ұлтты екіге бөлгісі келіп тұратын «шекараға» айналып бара жатқан «оралман» сөзін бар қазақтың бауырлық сезімін оятытын қуаты зор «қандас» деген атаумен атайық деген сәтті ұсынысын қолдауымыз керек!

Енді осы атауды заңдастыру ғана қалып тұр.

Қазыбек ИСА
«Қазақ үні»

ФОНД КОНРАДА АДЕНАУЭРА ПРОВЕЛ ВСТРЕЧУ-СЕМИНАР ДЛЯ ПАРТИИ «АК ЖОЛ»

Фонд Конрада Аденауэра провел встречу-семинар для партии «Ак жол» на тему «Выборы в парламент – кандидаты и программы. Подготовка к выборам в партиях». В мероприятии приняли участие председатель ДПК «Ак жол» Азат Перуашев, директор Представительства Фонда Томас Хельм, руководитель отдела международных отношений Федерального офиса партии ХДС Бертиль Венгер, координатор бюро по работе с членами и реформами Федерального офиса партии ХДС Франк Нибур, а также члены парламентской фракции, сотрудники аппарата партии.

Представители Фонда рассказали о партии «Христианско-демократический союз Германии» (ХДС), о ее работе по привлечению, активизации и

закреплению членов, о сотрудничестве и разграничении деятельности партии и фракции, о вопросах финансирования деятельности ХДС, ответили на вопросы участников семинара. В рамках мероприятия были обсуждены и вопросы международного партийного сотрудничества.

«Я вижу огромный потенциал для сотрудничества, особенно по работе с социальными сетями. Я буду признателен, если мы сможем создать с вами серию международных семинаров, тренингов и для наших коллег из регионов», — сказал Азат Перуашев, отмечая важность и необходимость дальнейшего развития межпарламентского диалога и выражая уверенность в дальнейшем сотрудничестве.

КОГДА ВВЕДУТ БАНКРОТСТВО ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ?

Депутат считает, что в Казахстане необходимо ввести банкротство физических лиц.

Депутат Мажилиса Парламента Казахстана от фракции «Ак жол» Дания Еспаева на заседании нижней палаты в своём депутатском запросе заявила, что после кредитных амнистий количество должников может снова вырасти.

«Неспособность должника удовлетворять требования кредиторов является одним из факторов социальной напряжённости в обществе. Не случайно главой государства было поручено Правительству и Нацбанка принять беспрецедентные меры по списанию долгов по беззалоговым потребительским кредитам социально уязвимым слоям населения», — сказала Дания Еспаева.

Она отметила, что государство обязано оказывать необходимую помощь своим гражданам, попавшим в трудную жизненную ситуацию, но это несправедливо по отношению к тем, кто честно погасил кредиты.

«Однако в неравном положении оказались те граждане, которые, несмотря на все сложности, погасили взятые кредиты, честно выполняли взятые на себя обязательства, порой отказывая себе в самом необходимом», — подчеркнула депутат.

По её словам, учитывая односторонность этой акции, нет никакой гарантии, что в дальнейшем количество неплательщиков опять не вырастет до критического уровня. Тогда для снижения социальной напряжённости воз-

никнет необходимость повторения акции, поскольку прецедент уже создан.

Дания Еспаева считает, что введение банкротства физических лиц позволит избежать этой проблемы.

«Это позволит тем, кто не смог расплатиться по кредитам, даже лишившись имущества, не превращаться в бомжей и сохранить крышу над головой», — добавила она.

Депутат отметила, что фракция «Ак жол» вновь просит Правительство внести законопроект о банкротстве физических лиц, а в случае его неготовности заявляет о намерении снова внести свой законопроект, отвергнутый правительством в 2015 году.

«Informburo.kz»

«АК ЖОЛ»: ДОЛЖЕН БЫТЬ «НАРОДНЫЙ КАПИТАЛИЗМ»

«Народный капитализм»: партия «Ак жол» настаивает на передаче трудовым коллективам доли собственности приватизируемых объектов — об этом заявил Азат Перуашев 11 сентября на пленарном заседании Мажилиса. Текст депутатского запроса.

ПРЕМЬЕР-МИНИСТРУ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН МАМИНУ А.У.

Партия «Ак жол» всегда активно выступает за рыночные реформы и сокращение государственного участия в экономике через приватизацию государственных объектов.

Однако, как показывает практика, рыночная приватизация (т.е. продажа объектов инвесторам за реальные деньги) на местах всё чаще подменяется банальным переделом собственности в интересах узкого круга лиц. Самым популярным становится передача объекта в доверительное управление с последующим выкупом, когда новые хозяева расплачиваются с государством из средств самого государства. В частности, этот формат получил широкое применение по отношению к объектам здравоохранения, где приватизация порой напоминает щедрые подарки за государственный, а с введением финансирования медучреждений из средств Фонда медстрахования — так ещё и за народный счёт.

Фракция «Ак жол» начиная с 2014 года направила правительство пять депутатских запросов о явной коррупционной ситуации в этой сфере. Мы выступаем за добросовестный и честный бизнес, который служит общественному благу,

но никак не за обдирание государства и общества в пользу чьих-то приближённых.

Очередным сигналом такой необходимости стала приватизация Детской стоматологической поликлиники в городе Алматы.

Как сообщалось в прессе, объект был реализован указанным выше методом, т.е. в рассрочку. При этом клиника получает бюджетное финансирование более 260 млн. тенге в год. На момент приватизации на счету клиники имелось около 170 млн. тенге.

Для сравнения: гарантийный и первоначальный взносы победитель тендера уплатил 92 млн. тенге, т.е. вдвое меньше, чем сам объект имел на счетах наличности! Понятно ведь, что и оставшиеся платежи будут производиться из бюджета клиники, а не за счёт так называемого «инвестора».

По сути, государство подарило клинику, да ещё и заплатило новому владельцу вдвое больше, чем он внёс государству. Условия просто шикарные.

Как сообщается в СМИ, владельцем клиники, конечно же, совершенно случайно, стал родной брат руководителя Департамента

охраны общественного здоровья Алматы. Причём, этот родственник ранее никакого отношения к медицине не имел, а работал в строительном бизнесе.

Но несмотря на возмущение общественности города, судом продажа была признана соответствующей правилам приватизации. Но тогда что-то не так с самими правилами, поскольку, аналогичные примеры «приватизации» из разных регионов приводились фракцией «Ак жол» в депутатских запросах в 2014, 2017 и 2018 годах.

В результате подобной правовой эквилибристики:

— государство не получает реальных денежных средств за проданные, а фактически — подаренные объекты;

— сами объекты не получают реальных инвестиций и ресурсов для развития;

— игнорируются интересы и права тех профессионалов отрасли, чьим непосредственным трудом создавался сам объект и формировалась его рыночная привлекательность.

— не происходит вовлечения большинства граждан в отношения собственности, напротив, собственность концентрируется в руках узкого круга аффилированных лиц, что критически увеличивает социальный разрыв в обществе.

Между тем, в ходе наиболее успешных программ приватизации, проведённых в США, Чили и Великобритании, также прово-

дившихся на фоне нехватки свободных средств у инвесторов, автор этих программ, американский экономист Артур Лаффер выдвинул потрясающую идею, что главной задачей приватизации должно быть формирование «народного капитализма».

По этой идеологии, если инвестор выкупает объект за живые деньги, он становится полноправным владельцем нового бизнеса.

Но в тех случаях, когда объект передаётся на льготных условиях, то от 25 до 49% доли собственности передаётся трудовому коллективу, непосредственно создающему добавленную стоимость на этом объекте.

О таком механизме доктор Лаффер рассказал в ходе нашего общения в рамках Астанинского экономического форума и дальнейшей переписке.

В конце концов, стратегической задачей рыночной экономики является увеличение благосостояния всех — подчёркиваем — всех! граждан, общий рост уровня жизни и сокращение социального разрыва между богатыми и бедными.

Потому и задачей приватизации должно быть не появление десятка-другого новых олигархов, а вовлечение массы граждан в рыночные процессы, во владение созданной их трудом собственности и получение справедливой части доходов от её управления. Тем более, если речь идёт о профессионалах, многие годы работающих на этих же

объектах, вложивших в них свой труд и знания.

В связи с вышеизложенным, уважаемый Аскар Узакпаевич, фракция «Ак жол» просит:

1. Рассмотреть ситуацию с приватизацией детской стоматологической клиники Алматы не только на предмет законности, но и на соответствие требованиям этики государственной службы;

2. Изучить возможность внесения изменений в порядок приватизации, предусмотрев интересы трудовых коллективов объектов, приватизируемых через доверительное управление.

Реализация идеологии «народного капитализма» может стать важным каналом справедливого распределения госсобственности, дала бы возможность тысячам граждан получать не только заработную плату, но и дивиденды от работы своих учреждений, участвовать в их управлении, расширила бы финансовые возможности и материальное положение работающего населения.

Косвенными последствиями такого шага стала бы перезагрузка рынка ценных бумаг, расширение общественной базы для массового предпринимательства, сокращение социального разрыва между богатыми и бедными и восстановление социальной справедливости.

С уважением,
Депутаты фракции «Ак жол»

Пресс-служба «Ак жол»

Қазыбек ИСА,
член Национального совета
при президенте РК

как государственного языка повышается. Придет время, когда он станет языком межнационального общения. Для достижения этой цели мы все должны приложить усилия».

Слава Богу, хоть и через 30 лет мы пришли к этому. Глава государства уделяет особое внимание развитию государственного языка, что рождает новый импульс для страны, и представители национальной интеллигенции готовы приложить свои усилия. Да, ЗАЩИТА НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ НАЧИНАЕТСЯ С ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА!

Для осуществления слов президента о том, чтобы казахский язык

буква казахского языка «І», которая вместе с буквой «И» обозначена одной латинской «I». В прошлом году в газете «Қазақ үні» представители казахской интеллигенции обращались с Открытым письмом о возвращении заглавной буквы казахского языка «І» и ликвидации двух диграфов.

В настоящее время нередко даются два варианта текста: казахский на латинском алфавите и русский на кириллице. И в народе выбирают легкий вариант — читают на кириллице. Это препятствует казахоязычным изучать латинский алфавит. Надо принять решение и по этому вопросу.

ПОДНЯТИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ДУХА — САМАЯ ВАЖНАЯ ЗАДАЧА ЗАЩИТЫ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ НАЧИНАЕТСЯ С ВОЗРОЖДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО ДУХА!

Первую поездку Касым-Жомарт Токаев в качестве президента Казахстана совершил в Улытау, который играл ведущую роль в национальной истории; осуществил паломничество. При этом не только съездил — его глубокие мысли дали импульс всему тюркскому миру.

Поднявший проблему празднования 750-летия Золотой Орды,

тягательным и красивым местом для привлечения путешественников мира... Потому что с ростом известности имени великого Джучи хана в Улытау начнется возвеличение Алтын Орды.

3. Какова будет реакция со стороны нашей интеллигенции на инициативу главы государства о праздновании 750-летия Золотой Орды, имеющего особое значение для страны? Почему бы в фильмах не рассказать о Золотой Орде, Джучи хане, о которых имеются много сведений в истории, эпосе и легендах? Появятся ли золотоордынские образы в нашей литературе, культуре, изобразительном

НАСТАЛО ВРЕМЯ ИСКЛЮЧИТЬ ИЗ КОНСТИТУЦИИ СТАТЬЮ О РУССКОМ ЯЗЫКЕ

ТОЛЬКО ТОГДА БУДЕТ РАЗВИВАТЬСЯ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЯЗЫК

6 сентября во Дворце Независимости в столице состоялось первое заседание Национального совета общественного доверия под председательством президента Казахстана Касым-Жомарта Токаева. На заседании Национального совета, в котором приняли участие представители интеллигенции, видные общественные деятели, юристы, экономисты и другие специалисты, было затронуто много вопросов: государственный язык, национальные интересы, политические реформы и другие ключевые проблемы.

В своем выступлении известный поэт, заместитель председателя партии «Ақ жол» Қазыбек Иса поднял самую актуальную тему в обществе — о государственном языке и донес глас народа до президента.

ЗАЩИТА НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ НАЧИНАЕТСЯ С ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА

Уважаемый Касым-Жомарт Кемелұлы! Уважаемые члены Национального совета! Поздравляю с открытием первого заседания Национального совета, на который общество возлагает большие надежды! Я надеюсь, что Национальный совет, который будет защищать национальные интересы, будет голосом нации и получит национальный кредит доверия.

Наша рабочая группа по социально-культурным вопросам состоит из 14 человек. Все известные казахские интеллектуалы, деятели, публицисты. На нашей первой организационной встрече, будучи группой по социальным вопросам, мы решили, что начнем нашу первую встречу с Арыса, который в мирное время подвергся «бомбёжке».

Из-за слабости национальной идеологии поднятие национального духа в нашей независимой казахской стране сегодня является самой важной задачей.

2 сентября Президент Касым-Жомарт Токаев выступил с Посланием народу. Ожидание народа, который с надеждой смотрел на экран телевизора, оправдалось. Решения по многим нерешенным проблемам, своевременно озвученные в Послании, получили поддержку большинства населения. Что мы должны сделать, чтобы осуществить это Обращение? Все мы должны внести свой вклад!

1. Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев в своем Послании народу заявил о предстоящем усилении роли казахского языка: «Уровень казахского языка

стал языком межнационального общения, мы все должны приложить усилия, необходимо принять закон «О государственном языке», который обяжет повсеместное применение государственного языка. Также для этого необходимо исключить из Конституции РК 2-й пункт 7-й статьи о статусе русского языка как официально употребляемого наравне с казахским, чтобы государственный (казахский) язык был единственным в этом статусе.

Это народное желание, в первую очередь, должна поддержать Ассамблея народа Казахстана! Парламент, политические силы, интеллигенция должны приложить усилия!

Касым-Жомарт Кемелұлы, если Вы дадите свое благословение, партия «Ақ жол» готова подготовить проект закона о государственном языке.

2. В целях развития государственного языка на государственном уровне и для осуществления контроля за исполнением языкового законодательства считаем приемлемым создание при президенте Агентства по языку.

3. Говоря о проблемах языка, невозможно обойти алфавит. Уважаемый Касым-Жомарт Кемелұлы, вы с самого начала уделяли внимание латинскому алфавиту. В неудобном в использовании варианте с «запятой» Вы также в конечном итоге поставили точку.

Стратегически важная цель для нашей страны, одно из начинаний нашей духовной независимости — латинский алфавит — становится привычным для наших глаз, вселяет надежду в наши сердца. Но о двух корректировках нельзя не сказать. Во-первых, в последней версии с актом пропала заглавная

любой язык силен своим содержанием. Именно поэтому очень важен современный контент на казахском языке, особенно для молодежи, чтобы стать личностью и специалистом. Единственный способ сделать такой контент быстрее — это многоязычная переводческая работа, всемерно развивать научный, художественный перевод, дубляж фильмов и анимации, онлайн перевод, перевод виртуальных игр и т.д. Например, 90 % книг в наших магазинах на русском языке. 50% из них — иностранная литература и журналистика.

Когда Касым-Жомарт Токаев был избран президентом Казахстана, он заявил: «Казахский язык — первый, основной, главный язык», и в своем Послании народу отметил: «Придет время, когда он станет языком межнационального общения. Для достижения этой цели мы все должны приложить усилия». Мы воспринимаем такие заявления как национальный девиз национального возрождения, возвеличивания интересов нации!

5. Любой язык раскрывает свои крылья в детском саду и школе. Президент К.Токаев, который давно выступает против обучения на иностранном языке с 1 класса, как негативно влияющего на будущее детей, поставил точку в этом вопросе на Августовском совещании учителей. Теперь вопрос изучения иностранного языка стоит на повестке дня: можно начать с 2-3 классов, либо при согласии родителей с 5 класса. Мы считаем, что преподавание иностранного языка после начального класса — это правильно.

Лучший образец овладения иностранным языком после начальных классов — пример нынешнего президента Казахстана Касым-Жомарта Токаева, который поднялся до должности заместителя Генерального секретаря Организации Объединенных Наций и говорил по-английски с различных мировых трибун. И изучение английского языка не с 1 класса — этот выбор, без обсуждения, является жизненно важным принципом.

великой империи на евразийском пространстве, глава государства сказал: «Сегодня многие в стране и за рубежом не знают, что могила старшего сына Чингисхана — Джучи — находится на казахской земле. Необходимо обратить внимание зарубежных туристов на его историческую личность и сделать мавзолеем местом притяжения. Улытау должен стать центром этнографического туризма международного уровня».

Визит главы государства в Улытау и его сокровенные мысли подняли наш дух, и мы приободрились. Да, возвеличивать «отца» Золотой Орды Джучи хана — это важное начинание для всего тюркского мира. И первая столица великой империи Сарайшык, и великий хан Джучи, передавший бразды правления сыну — хану Бату, находятся на казахской земле... Джучи — первый сын Чингисхана от первой жены, казахской девушки Борте.

1. В 2023 году исполняется 800-летие, как Джучи хан сел на престол в Улытау. Значение этого события в истории казахского государства настолько особенное, что этот юбилей нужно отмечать на государственном уровне! Как сказал президент, наступило время, когда весь мир должен обратить внимание на Джучи хана.

2. Почему бы такие известные в мировой истории личности и города не станут проводниками нашей страны в международном туризме? Как сказал глава государства, маленькая Монголия популяризирует свою страну, прославляется на весь мир через отца Джучи хана — Чингисхана, известного всей планете... Может быть, и мы построим оригинальный комплекс памятников Джучи хана не меньше, чем гигантский памятник Чингисхана в Монголии.

Было бы замечательно, если в этом комплексе были бы памятники Чингисхану, Бату хану и Борте. Если в Улытау, где расположен мавзолей Джучи хана, президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев открыл бы памятник этому хану, это вызвало подъем национального духа. Известный мавзолей Джучи хана и будущий великолепный комплекс стали бы историческим, при-

искусстве и исследования в науке? Какие страницы из истории Золотой Орды мы можем добавить к нашей ежедневной духовной жизни, которые подняли бы наш дух? Да, в школьных и вузовских учебниках нужно уделять пристальное внимание этой ценной и продуктивной теме.

4. Пришло время переписать историю Казахстана на основе реальных и точных данных.

5. Визит главы государства в Улытау свидетельствует о необходимости принятия комплекса мер по укреплению духа нации и продвижению интересов нации. Эта инициатива поддерживается большинством населения. Наша история, имеющая корни в Золотой Орде, большая и глубокая тема, для развития которой могут внести свой вклад все политические и общественные организации страны!

6. Известно, что празднование юбилея всемирно известных людей поднимает дух нации. Еще лучше будет, если отношение к такой личности определит нашу культуру в контексте литературных и культурных достижений мировой цивилизации.

На праздновании 1000-летия эпоса «Алпамыс батыр» в рамках ЮНЕСКО отличились родственные нам народы. А на открытом вами, Касым-Жомарт Кемелұлы, первом Форуме писателей стран Азии известный азербайджанский писатель Анар Рза донес предложение президента Азербайджана Гейдара Алиева о праздновании 1300-летия Коркыта, общего предка всех тюрков, сказанное им на праздновании 1000-летия кыргызского эпоса «Манас» (1995 г.).

А мазар Коркыт Ата расположен на казахской земле, в Кызылординской области, на берегу Сырдарьи, и сейчас здесь находится архитектурно-мемориальный комплекс «Коркыт Ата». Стоит отметить с сожалением, что такое предложение о праздновании юбилея Коркыт Ата должно было прозвучать в нашей стране.

Да, сегодня основная политика для возрождения нации — НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕОЛОГИЯ, КОТОРАЯ ПОДНИМЕТ ДУХ НАРОДА!

АҚЫН

Шардарада, Қызыр қонған Қызылдың құмында ақын Қазыбек Исамен қарайлас өстік. Бір болса болатын баланың біреуі осы шығар деп жүретінбіз. Содан кейін қазақтың сол кәдімгі күйкі тірлігін күйттеп, балапан басымен, тұрымтай тұсымен кеткенбіз.

Бір күні қолыма Қазыбектің бір өлеңі түсті. Бір қарағанға былай селт ете қоятындай ешнәрсесі байқала қоймады, мен де мән бере қоймадым. Арадан біршама уақыт өткесін сол өлеңнің бір шумағы өзінен

АҚЫН мен ӘКІМ

өзі ауызыма оралды. Баяғыда Шәмшінің өлеңдерін осылай бір көргеннен қағып алатын едік, бұл өлең де менің санама тектен-тек жатталмаған ғой деп, өлеңнің астарына қайтадан үңілдім. Өлеңнің астарында үлкен ой, адам тағдыры барын түсіндім.

Жүрдім, жүрдім, жүрдім де, Кетіп қалдым бір күнде. Немкеттілеу ағайын, Неге кеттім, білдің бе? Шынында да «жүріп, жүріп, бір күні көшіп кетіп қалыпты, «онда тұрған не бар?» дейтіндей-ақ, ұйқасы қарапайым, тілі жатық, азаматтық лирикаға келетін өлең екен.

Ия, Қазекен құры жүргенін жазбайтын ақын. Ақыры таптым. Көнеден үлгі, азық алып, оны біліммен ұштастыра алған, өмірлік ұстанымы қалыптасқан, тепсе темір үзетін күш қуаты бұлқынған жас ақынның жігерін ауылдың бір-біріне ұқсас солғын күндері әбден мезі етсе керек...

Саясаттағы сайқалдық, қоғамдағы әділетсіздік, темір үзетін шағында аламанда жүрген ағалардың, болмыстағы күншілдердің аяқтан кейін тартуы, ағайын арасындағы көреалмаушылық – бәрі, бәрі оны шаршатқан екен. Үздік ұстаз да болып көрді, комсомолдың тапсырмасын да орындады, қолына айыр алып, бұрынғының 70-80 келі жоңышқасын да көтерді. Қолдайды деген көкелер өз мансаптарынан аса алмады. Ақыры ақын жүрегі бұл күйбенге шыдамады, бәрінен баз кешіп, көшті де кетті...

Оның «Немкеттілеу ағайын, Неге кеттім, білдің бе? – дегені ағайынға арналып емес, шабатын атты арбаға жеккен ел ағаларына, азаматын бағалай алмаған әділетсіз қоғамға айтқан наз-өкпесі еді. Осы өлеңі газетте жарияланғаннан кейін ауылдағы ел ағалары өздеріне айтылған сөз – атылған оқ екенін түсініп, бармақтарын шайнады. Қателіктерін кеш түсініп Қазыбектің ауылдық емес, Алаштық деңгейдегі мықты ақын екенін мойындады.

Бұл шумақты мен Қазыбекті дәріптейін деп келтіріп отырған жоқпын, ағайын. Қазыбек, ол өзін дәлелдеген, мақтауға зәру емес, қазақтың мен деген белгілі азаматы, дарынды қайсар ақыны!

ӘКІМ

Енді дәл осы жағдай, дәл осы тағдыр елім деп жүрегін суырып беруге дайын жүрген Ислам Әбішевтің басынан да дәл осылай қайталанғанын қаранышы...

Қазіргі тілмен айтқанда, Кеңес үкіметінің ыдырау алдындағы «банкротқа» ұшыраған «Юбилейный» совхозын басқаруға келген Исекеңнің жаңаша басқарып, жетістікке жеткен инновациялық қадамдары партияның табанын жаппа, бедел жинаған «оңтайлы» басшылардың өңменіне өткір жебедей қадалды. «Атақ-абыройымызды аяқасты ет-

кен бұл қайдан шыққан неме, басы жас қой, алдымызды орағыта бергені несі бұл!», – деп аяғынан тарта берді, тарта берді.

Оны айтасың, демократиялық жолмен басшы сайлаған Горбачевтің заманында аудандық партия комитетінің бірінші хатшылығына дауысқа түсіп, айқын жеңіске жеткені «қызыл сиямен» бұрмаланды. «Ана күшігіңе айтсай, бүйтіп жағаласа бермесін! – деп Исекеңнің ықпалды ағаларына, сақалы бар, сарамандығы жоқ ауыл ақсақалдарына айтқызып жүріп дегеніне жетіп құртып тынды.

Елінен түңіліп шыққан Исекеңнің жат жерде бизнес дамытып, тасы өрге домалады, артынан еріп, жұмыс сұрап келгендердің бәріне жұмыс тауып берді. Ең алғашқылардың бірі болып, «Батсу» компаниясын құрып, бүкіл Батысты Сарыағаштың, Тассайдың суларымен қамтамасыз етті. Жергілікті кәсіпкерлерді қолдап, өзбекке тәуелділікті жойып, оңтүстік аудандарда көкөніс базасын жасады.

Одан кейінгі қызметтерін де ел біледі, өз алдына бір төбе.

«Өзі жақсы кісіге бір кісілік орын бар», – деп қазекен бекер айтпаған ғой. Исекең Оңтүстік Қазақстан облысы, Ордабасы ауданына әкім болып, ауданның ажарын ашып, гүлдендіріп жіберді. Еліміздегі ең үлкен облыс әкімінің бірінші орынбасары қызметіне дейін

көтеріліп, ел сеніміне бөленді. Өскемен қаласына әкім болып, өскелең қалаға айналдырды. «Қызыл Шығыстың» ордасындағы Лениннің ескерткішін алып тастап, Ұлы Абайдың ескерткішін орнатып, қазақы рух әкелді.

Қайратын аямай, қаншама игі жұмыстар атқарды. Елбасының қолынан қаншама мемлекеттік марапаттарға ие болды. Мемлекет басшысының шақыруымен Су ресурстары комитетін екі рет басқарды. Осы қызметте жүріп, 1 триллион 300 миллиард ел қаржысын қорғап қалды. Ал осы қыруар қаржыны үнемдегені үшін, Қазыбек Иса айтқандай, «алапат триллионның артындағы апанкөмейлердің арандатуымен абақтыдан бір-ақ шықты...»

Ал ендеше жоғарыда ақын Қазыбек ашық айтқандай, Исекең неге тастүрмеге қамалып отыр? Алты айдың ішінде ең болмаса ұйқамаққа да шығармауда!.. Сонда жазықсыз жала жауып, арандата беру деген қайдан шыққан бәле! Қазақстан Президенті Қ.Тоқаевтың өзі Жолдауында Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің арандатушылық заңсыз әрекеттеріне тоқтау салып, жаза-лау керектігін мәлімдеді.

Қазыбек пен Исекеңнің айырмашылығы сол – Қазыбек ақын, ол ашық айта алды! Ал Исекең ішінен түсінді, ішінен күйді.

Түсінген адамға Исекең де: «Ау, ағайын, мен тастүрмеде неге

жатырмын, білдің бе? Менің жазығым – ел игілігін ысырап қылмай, мақсатты жеріне жұмсаса еді? – деп, дәулеттің қазынасына қайтарғаным ба еді? – деп күйінуде...

Атымды адам қойған соң, Қайтіп надан болайын?

Халқым надан болған соң,

Қайда барып онайын? – деген Абайдың дәрменсіздігіндей күй кешіп, Исекең де зейнет жасына келгенде денсаулығына айырылып отырғаны кімнің де болса қабырғасына батады.

Қазір бүкіл елдің қабырғасы қайысып, қарлығаштың қанатымен су сепкеніндей себі тие алмай отыр. «Ел ебелек емес, ер кебенек емес» деп ата-бабаларымыз хан екең ханға да датын айтып, бір жолғы пәлекеттен аман алып қала білген қайран заман-ай! Қылмыскерді қорғап, әділ жанды әділетсіз құрбандыққа шалып жібере салатын ойран заман болды ғой бұл...

Жоқ, олай деуге асықпайық. Мемлекет басшысы Тоқаев кезек күттірмей жатқан мемлекеттік аса күрделі шаруалардан босай алмай жатқан шығар деп үміттенеміз. Айғақталған қылмысы болса, «сүрінбейтін тұлар!» – деп ел мұнша дүрлікпеген болар еді-ау.

Қазак: «Қарнымның ашқанына жыламаймын, қадірімнің қашқанына жылаймын» деп осындай жағдайда айтса керек.

Исеке, Сіз бұрын пенде деңгейінде «ағайынға өкпелеген» болсаңыз, қазір Алаштың ардақты азаматы деңгейінде нардың жүгін көтеріп отырсыз. «Нар жолында жүк қалмас» деген, сіз бұл жүкті де көтеріп тығырықтан шығарсыз! Ыстық ықыласты еліңізбен де қайта қауышарсыз! Арда азаматтың басына түскен ауыртпалық деп қана қабылдайық. Сіздің не үшін, кім үшін шырылдағаныңызды білгісі келмегендер білмесе білмес, ел біледі. Байлық, мансап мәңгілік емес, күннің жаманы кетер. Неге «көшкеніңізді», яғни не үшін айыпталып отырғаныңызды еліңіз біледі. Себебі, атам қазақ көштің де түзелерін біліп айтып кеткен. Алла сол күндерді жақын қып, Сізге сабыр, күдікпенушілерге ар-ұждан берсін!

Жақсы күндерде жолыққанша!

Көбекбай ЕСПАН,
зейнеткер ұстаз
Түркістан облысы,
Шардара қаласы

Уайыс ЕРСАЙЫНҰЛЫ:

ИСЛАМ ӘБІШЕВ ӘДІЛЕТСІЗДІКТІҢ ҚҰРБАНЫ БОЛЫП ОТЫР

Ислам Әбішевке моральдік қолдау білдірейік!

Бұл қазақ қашан жақсылары мен жайсаңдарының бағасына жетіп еді?! Әлде пешенемізге жазғаны – өлген соң өкініп, қаза болған соң қайғырып, елу жылдан соң еске алып, алпыс жылдан соң аза тұту ма?! Неге біз осы азаматымызды тірісінде қадірлемейміз?! Неге осы біздің елде жақсы болу үшін, қалайда қуғындалып, түрмеге қамала беру керек?!

Құрметті достар! Тағы бір өкінішті жағдай – қазақтың айтулы азаматы, мықты мемлекеттік менеджер, саналы ғұмырын ел

мұратына сарп еткен Ислам Әбішев әділетсіздіктің құрбаны болып сотталғалы жатыр!

Тек Оңтүстік өңіріне ғана емес, бүкіл елге еңбегі сіңген Исламдай ағамыз басқа жұмыстарын былай қойғанда, Су ресурстары Комитетінде триллион теңгеден аса бюджет қаражатын үнемдеген екен! Мұндай адамды түрмеге тығып, соттамақ түгілі, еліміздің ең жоғары наградасы – Халық Қаһарманы атағын беру керек қой, ағайындар-ау! Осыдан артық қандай ерлік керек бүгінгі Қазақстанның реалиясында! Әттең, әттең, бұл, өкінішке орай, жемқорлардың айы оңынан,

күні солынан туған Қазақстан ғой...

Әттең, әттең, ағамыздың бұл ерлігі «қандай жолмен болса да байы» деген идеологияны ту еткен біздің қоғамда дұрыс бағаланбайды ғой..!

Дегенмен, жазықсыз жала-лы болып, қапаста отырған Ислам Әбішевке моральдік қолдау білдірейік, достар! «Аққа Құдай жақ» деген. Біз ақты жақтасақ, Құдай бізді жақтары хақ. Ел екенімізді көрсетейік! Бір қазақты бір жұдырықтай жұмылып, бар қазақ болып қолдай алмасақ, елдігімізге сын емес пе?! Кендігімізге сын емес пе?! Ислам Әбішевке араша!

Адам өмірге келген соң оған ат қойылады. Бұл – өте жауапты іс. Жауаптылығының күштілігін жоғарыдағы қазақтың даналық сөзінің өзі-ақ дәлелдеп тұр. Пайғамбарымыз Мұхаммед (с.у.ә.): «Әрбір адам ең алдымен өз перзентіне жақсы ат қоюы, жақсы білім және жақсы тәрбие беруі тиіс» деген.

Мен сенің атыңды неге Арда-Шер деп қойдым? Жалпы, мен балаларымның бәрінің атын өзім қойдым. Еңлік, Інжу деген есімдерді көзір көп жұрт қоятын болды. Сенің қарындасың Аяланың атын да бізден көріп қойып жатқандар бар. Сенің өзіңнің де есіміңді Нұғман атаң үйіндегі бәріміз жақсы көретін Үміт апаң өзінің бір қайынының баласына қойды. Қояр алдында маған хабарласып, рұқсат сұрады. Сұрамаса да болады, әрине, бірақ, ізеті үшін рахмет!

да білмейтін, өзім қалтамнан тастамай салып жүретін қойын кітапшама бала-шағама, немерешөберелеріме, шөпшегіме қоярмын деп жазып қойған қырықтан аса ұл баланың, жиырмадан аса қыз баланың есімі бар. Егер дәл осы жайтты киноға түсірсе жұрт: «Кино ғой, көрдің бе, тоқтаған адамының қалтасында пәленбай есімнің тізімі жүруін» деп сенбестік танытар еді. Бірақ, киноға өмірдегідей болуға жету қайда! Өйткені, киноның сценарийін адам жазады, өмірдің сценарийін Алла-Тағала жазады ғой...

Енді былай етейік. «Маған сеніп тапсырды» екен деп, мен де өз ойымдағыны сарт еткізіп қоя салмайын. Мына тізімді алып оқындар екеуін. Соның ішінен біреуін таңдап алындар, қырықтан аса аттын біреуінің ұнамауы мүмкін емес қой. Және қазақтың ескі салтымен мүмкін болса әкесінің атына ұқсастырып қойындар.

секілді) қойылған кезде айрықша. Өйткені, қосарланған есімнің адамға тигізер әсері де екі есе. Ол жайлы Мырзақелді Кемелдің «Ғибрат» деген кітабында мынадай әдемі мысал келтірілген.

...Дінмұхаммед Қонаев 9 жасар бала күнінде Бақанасқа бара жатқан жолда қатты ауырып қалады. Ата-анасы сұрастырып көрсе, сол манайдағы елде аузы дуалы Оспан қожа деген молда бар екен, соған апарды.

– Бала өзіне берілген есімді көтере алмай жатыр. Құда қаласа, мен үш күн дем саламын, жазылып кетеді, кейін үлкен азамат болады, – дейді Оспан қожа.

Қонаев билік басында отырғанда әкесі: «Баяғыда сені Алланың шарапатымен аман алып қалған Оспан қожа ұсталып кетіп еді. Баласы Сәрсен сол жерде аудан басқарды, бірақ, соғыстан қайтпады. Одан жалғыз ұл бар деп естимін, қол ұшыңды берсейші» депті.

жете білмеген, басына келіп қонып тұрған бақ құсын ұстап қала алмаған, үркітіп жүберген адамға, халыққа, елге оны енді қайтып бере қоюы қиын. Беруін берді-ау, бірақ ол үшін адам баласы қаншама қиындық көреді, тер төгеді десейші

Несібені, бақ-дәулетті ұстап қала білген адамның мысалы ретінде өзімізге туыс, бүкіл алаштын мандайына біткен керемет дарынды әртіс ағамыз Асанәлі Әшімовті айтсақ болады. Ол кісінің бар болғаны 32 жасында қазақ киносының тарихындағы теңдессіз екі туынды өмірге келді. Біреуі – «Атаманның ақыры», екіншісі – «Қыз-Жібек». Екеуінде де Асекең басты рөлді ойнады. Басты дейтін себебім ол ойнаған Бекежан кинода Төлегеннен көп жағынан басым түсіп тұрды. Оны елдің бәрі мойындады.

Міне, Асекең осы бақ-дәулетті мақтанбай, масаттанбай тектілікпен көтере білді. Кейін, 62

келген, әр біреуі он адамға татитын, Еділ бойының қалмақтаырмен соғыста шыңдалған, сыналған 20 мың сарбаздың біреуі болған. 1755 жылдары Арқадағы бір жорықтан қайтарда қаза болып, бір бураға сүйегін артып, тоқтамай жүріп отырып аянменен Түркістанға, Яссауи кесенесіне әкеліп қойылған адам. Кесенедегі тізімде №67-ші болып, «Шеркеш Сүтемген батыр» деп жазулы тұр. Менің өз қолыммен жөнелткен нағашы әжем, Созақтағы Таманы 21 жылы қатарынан билеген, кеңес өкіметі кәмпескеленген малын бөліп берген кезінде «бұл кісіден өмірімізде тек жақсылық көрдік, оның малын алып, әруақ-Құдайға шет болар жайымыз жоқ» деп, ауылдастары түгел бас тартқан, 80-нен асқан шағында Созақ көтерілісіне рухани дем беруші болып қатысқан, сол үшін оны жазалағысы келген кеңес өкіметі атуға үкім шығаруға батпай, Батыс Қазақстанға жер аударған, арының, жанының, қолының тазалығы арқасында тірі кезінде-ақ әулиелікке жеткен – ал, әулиелік тек тазалыққа ғана қонады, тек соған ғана тұрақтайды, – сол әулиелігінің арқасында жер аударылып кетіп бара жатқанда: «Айналайын, Алла-Тағала, Ахмет етіп жаратқаның рас болса, мені Түркістаннан өткізбей алшы!» деп тілеген тілегі қабыл болып, Түркістанға жеткен жерінде ауырмай-сырқамай қайтыс болып, Әзірет Сұлтан кесенесінің жанына жерленген атақты Ахмет болыстың бірінен бірі өткен бес сұлу қызының үлкені Рахима әжем айтып отыратын:

– Әкеміз ел мәселесі бойынша мәслихат жасаған жиындарына мешіт ұстаған Ысқақ пірәдәрі әйелі, Әшімнің шешесі, бүгінгі атақты Асанәлінің ерлердің орнына жүрген әжесін де алдыртып, ақылдасушы еді...

Мен енді өзімнің тізімімдегі біраз ұл мен қыздың атын атап шығайын, мүмкін, ұнаған жандар болса керегіне жаратар. Халықтың кішкене болса да қажетін өтегеннен артық қандай жақсы іс болуы мүмкін? Ұлдың аты. 1.Аллажар. 2.Асылмұрат. 3.Алмамбет. 4.Шуақ. 5.Сырақ. 6.Төлағай. 7.Иман-Жүсіп. 8.Ыстық-Қайрат. 9.Нұрлы-Ақыл. 10.Жылы-Жүрек. 11.Талап. 12.Еңбек. 13.Терен-Ой. 14.Қанағат. 15.Мейірім. 16.Шапағат. 17.Бақ-Қара. 18.Қыдыр-Дары. 19.Дара-Тұлға. 20.Елге-Пана. 21.Кең-Пейіл. 22.Кетпес-Дәулет. 23.Сайып-Қыран. 24.Ұран. 25.Пыран. 26.Жыр-Ән. 27.Тәуекел. 28.Ақ. 29.Пан. 30.Жан. 31.Бек. 32.Бол. 33.Бал. 34.Күнтуды. Қыздың аты. 1.Аяла. 2.Аппақ-Нұр. 3.Аққу. 4.Ақ-Кербез. 5.Айнамкөз. 6.Ерке-Сылқым. 7.Наз-Қоңыр. 8.Керімсал. 9.Талшыбық. 10.Тамаша. 11.Гүлөмір. 12.Гүлдәурен. 13.Гүлдер-Айым. 14.Айтолды. 15.Айдай. 16.Күндей. 17.Балдай.

Арда-Шерім, сенің есімің «ардақты, ерекше, кемел» деген мағынаны беретін «арда» деген парсы сөзі мен тікелей аудармасы «арыстан» дегенді білдіретін «шері» деген араб сөзінен құралған. Сенің есіміңді «Кемел адам» деп аударсақ дәлірек болар. Парсы мен армянда осы атпен есімі аталған патшалар болған.

Атыңды ақта. Соған лайық бол! Жоғарыда аты аталған аталарың тәрзді еліңнің елеулісі, халқыңның қалаулысы бол, сол аталарыңнан үлгі ал. Солардай болуға, шамаң келсе озып бағуға тиіссін. Өйткені, сен текті атаның ұрпағысың, балам...

«АТЫҢА ИЕ БОЛ, АРДА-ШЕРІМ!»

«Адамның аты қандай, оның заты да сондай...»

Қазақ даналығы

...Көзір қай жылы екені нақты есімде жоқ, тоқсаныншы жылдардың басында мен Шұбар аулының әкімі Шынабат деген досыма баруым керек болды. Өзіміздің машина бұзылып қалды да, жолай мінген көлігімнен Шұбар аулының тұсынан түсіп қалып, үш шақырым жердегі ауылға көлік күтіп тұрды. Түс кезі болатын. Күн ыстық. Біруақта Шымкент жақтан бұрылған «Уазик» қол көтермесем де өзі келіп менің жаныма тоқтады. Артқы салонның есігі ашылып, ішіндегі жігіт:

– Аға, мініңіз! – деді.

Мен: «Е, таныстардың бірі екен ғой» десем, жоқ, мен танымайтын екі жас жігіт. Әлгі есікті ашқаны сөз бастады:

– Аға, мына рульде отырған жігіт – менің туған інім. Шұбардың қасындағы Жусансайда тұрамыз. Келіншегі алғашқы перзентін, ұл бала босанып еді, бүкіл отбасымыз жиылып бір аптадан бері бір шешімге тоқтай алар емеспіз. Келін – перзентханада. Бүгін балаға тууы туралы куәлік алып барып, шығарып әкелуіміз керек. Сол куәлікті алу үшін ауылдың әкіміне келе жатқан бетіміз. Сізді алыстан көргеннен кейін інім екеуміз: «Не де болса осы кісіге атын қойдырамыз!» деп шештік. Аға, сізге осындай өтініш.

Мен таңғалдым.

– Жігіттер! – дедім. – Мына оқиға адам айтса сенбейтін, тек ертегіде ғана кездеседі дейтін ерекше тірлік. Неге? Біріншіден, бұларын – көзсіз ерулік. Себебі, адамның атын оқ сияқты оның бүкіл бітім-болмысына, болашақ тағдырына тікелей әсер ететін асқан жауапты істі кез келген көлденең көк аттыға сеніп тапсыруға болмайды.

Оқиғаның екінші адам айтса нанғысыз жағы – сендердің басқа емес, нақ маған тап келулерің. Ал, менде күні бүгінге дейін қойнымдағы құдай қосқан қосағым

Жігіттер Жаһангер деген атты таңдады. Сәлден соң әкімнің кеңсесіне де жеттік. Ол біз барған соң келді. Мен онымен дос екенімді пайдаланып:

– Мына жігіттер осындай шаруамен келген екен, басқалар күте тұрар, алдымен екеуінің шаруасын бітіріп жібер, ертерек барып келіншегің шығарсын, – дедім. «Жаһангер Жаппарұлы» деп жаздырып алған екеуі алғыстарын жаудырған күйі кетті.

Тек кейін сол Жаһангердің әкесі мен көкесі қайтып хабарласқан жоқ. Бір күні өзім іздеп барамын-ау деймін, менің қойған атымды ақтайтындай ақылды, білімді, күшті жігіт болып өсті ме екен, көрсем деймін...

Мен «атын ақтайтындай» деген сөзді бекер айтып отырған жоқпын, Арда-Шер. Қазақ балаға қойылған есімді естігенде: «Құтты болсын! Атына ие болсын!» деп тілек айтады. «Атына ие болсын!» дегені «қойылған жақсы атқа лайық азамат болсын!» деген тілекті білдіреді. Лайық болмай жатса: «Жаман иттің атын Бөрібасар қояды» деп жақтырмай қалады.

Екінші жағынан, адамның есімі де оның астындағы аты секілді, оған иелік ету оңай емес. Атына ие бола алмағандардың, «ақанды» жақсы көргендердің арасында ардақты ағаларымыз Мұхаммедқали (Мұқағалидың азан шақырып қойған аты) мен Жәмшид (Шәмшінің шын есім) болғанын өкінішпен ауызға алуға болады... Жалпы, қазақта әрбір екінші немесе үшінші сөздің екі немесе одан да көп мағынасы болады. Бұл жерде адамның есімі мен ол көлікке мінетін басты жануардың да «ат» деп аталуы кездейсоқ емес. Жалпы, бұл өмірде ешнәрсе кездейсоқ болмайды...

«Атқа ие болу» деген сөздің мағынасы, әсіресе, қосарланған есім (мысалы, Мұхаммед-Ханафия, Қасым-Жомарт деген

«Мен ешкімге ешнәрсе айтпастан сол жігітті – Өмірзақ Сәрсеновті қызметтен өсірдім, сыртынан бақылап жүрдім. Ол көп жыл Қазақстан Тұтынушылар Одағын басқарды, КСРО Жоғарғы Кеңесіне депутат болды. Қызметін абыроймен атқарды» деген екен Қонаев бірде.

Мен де саған тізімдегі есімдердің ішінен осы қосарланған есімді бекер таңдап алған жоқпын. Есіміне қарай Алла-Тағала несібенді де екі есе етсін деген тілекпен қойдым. Қазақтың ормандай қалың бір тармағы Ноғайлыдан шыққан атақты Шалқияз жыраудың Темір ханға айтқан мынадай сөзі жеткен бізге ата-бабадан:

Төбінгінің астынан,
Ала балта суырысып,
Тепсінісіп келгенде,
Тең атаның ұлы едің,
Несібенді артық етсе – Тәңірі етті!

Сенің де несібенді Тәңірім артық етсін, балам! Алла-Тағала өз жанынан ешкімге ешнәрсе бермейді, ол тек адамдардың бірінен алып екіншісіне береді. Саған да несібені артық етіп берсе, сен де соған лайық болуға тырысып бағуға тиіссін. Лайық болсаң Тәңірім берген үстіне бере түседі, лайық болмасаң, ұстай алмасаң – алып қояды.

Жалпы, адам баласына несібе беріп бір сынайтын Алла-Тағала, одан алып тағы да сынайды. Берген бақты ұстап қала алған, берген несібені ала білген адамға тағы да береді, тағы да береді, бере береді. Ала алмаған, бағасына

Жағдымызда дауысы

Жәнібек Кәрменов біраз жыл «Жалын» баспасында қызмет істеді. Үлкенді ағалап, кішіні айналып-үйіріліп, адамның бауырына оп-оңай кіріп кететін. Әңгімені ол бастап, мәнерлеп, барлық ықыласымен, барынша беріліп, өз айтқанына өзі де сүйсініп, өзгені де сүйсіндіріп айтатын. Тыңдаушысын тәнтгі ету үшін, ептеп әсерлеп те жіберетін. Сондықтан, жұрт оған үйір еді. Әлдекімдердің қағытпа сөзіне, іліп-қаққан әзіліне шамданбай, шарт ете қалмай, бипаздап, байсалды шешендікпен жауап қайтаруға тырысатын. Жалпы, шешен сөйлегенді жаны ұнататын. Оның үлкенді сыйлауында мін болмаушы еді. Қазақтың қай ауылында да Жәнібек ағалаған жасы үлкендер жетіп жатыр. Бүгінгі сыйласқанымен ертең араздасып, бүгін бірге жүрген адаммен ертең бет көріспей кету оның табиғатына келмейтін. Құшақ жая қарсы алу, аңқылдап амандасу, іші-бауырыңа кіріп жөн сұрасу, ізеттіліктен жазбау – оның ең жақсы қасиеті.

Жаны таза Жәнібек тәнін де таза ұстайтын. Үлкен қызметкерлер де, қатар жүрген қарапайым қазақтар да оны жиын-тойына жиі шақыратын. Ол той да басқаратын, ән де айтатын; ән айтып, күй шертетін іні-қарындастарын зиялы қауымның ортасына үйір қып баулитын. Сондай-сондай ортаға барар алды міндетті түрде моншаға түсетін.

Оны білетінім: «Ертең Бәленшенің тойына барушы ем, аға. Ән айтқан соң ағыл-тегіл терлеймін ғой. Моншаға барып, тазаланып алайын деп ем, бүгін жұмыстан ертерек жіберсеніз», – деп талай рет сыр айтқаны бар. Ол әнді сахнада ғана емес, той-томалақта, қонақта отырып та көп айтатын.

Жәнібек әйгілі әнші ғана емес, шебер жазушы да болатын. Оның ауызша әңгімені майын тамызып айтатынына талайлар таң қалатын. Өзінің айтуынша, жазушылық өнеріне жөндеп мән беріп, алғаш кітап шығаруына ақыл қосқан Қалдарбек Найманбаев болыпты.

Бір жылдары, эстрадалық студияда істеп жүрген кезінде өзінің радиода, теледидарда ән шырауына әлдекімдердің тосқауыл жасап жүргендігін айтып қалды. Ол кезде Төлен Әбдіков Орталық Комитетте істейтін. Бір күні жиында онымен жолығысып қалдық. Жәнібекті алып кеп, жоғарыдағы жайсыз жағдайды көзінше түсіндіріп ем.

– Оны реттейміз, – деді Төлен ойланбастан.

– Ұмытып кететінің бар еді, телефонмен тағы есіңе салайын ба? – дедім оған.

– Жоқ, Жәнібекті ұмытуға болмайды ғой, – деді Төлен әншейіндегі уәде бермеуге тырысатын әдетін ұмытып.

Жүзі нұрланып, көзі күлімдеп, әлденеге риза болғандағы әдетінше демін ысылдай ішіне тартып, тамсана жұтынып жымиы да:

– Бұл бір біткен шаруа болды, аға, – деді Жәнібек. Сезімнің адамы емес пе,

Бексұлтан НҮРЖЕКЕҰЛЫ,
жазушы, ҚР Мемлекеттік
сыйлығының лауреаты

Төленнің сөзі төбесін көкке жеткізіп кеткендей көрінді.

Араға біраз уақыт сап, тағы бір басқосуда жолығысып қалдық. Жағдай сұрастық.

– Ой, жақсы болды, аға. Радиодан да, теледидардан да тоқтау жоқ, – деді салтанатты рапорт бергендей сандық сөйлеп.

Біреудің шын қуанғанын көрген де ғажап нәрсе ғой, оның қуана білгенінің өзінен жан тазалығын көріп, көңілім өсіп қалды.

Жәнібек жап-жақсы карта ойнайтын. Менің байқауымша, онша көп ұтыла да бермейтін. Алайда, ұтып отырса да, қолы жұрмей отырса да, маңғаз сөйлеп, майдалап әзілдеп, жарқындығынан бір жазбайтын. Сондай бір сирек жайсандығы бар еді.

1984 жылдың мамырында Жәнібек пен Несіпбек Айтовты Жаркентке шақырдым. Әпкемнің қызы той жасайтын болып: «Аға, жора-жолдастарыңызбен келіп қайтыңыз», – деген.

Алматыдан екі мәшине болып келдік, Жаркенттен екі мәшина ағайын-туыс тағы қосылды, сөйтіп, төрт мәшинамен

Жаркент қаласының желкесіндегі Сарыбек ауылына думандата кеп түстік.

Жаркентке келген соң, менің мектепте бірге оқыған досым Ақжолдың үйіне тоқтағанбыз.

Ал Ақжол мен Жәнібек бұрыннан жақсы таныс болатын. Ақжолдың тұңғышы Ерболдың үйлену тойын Жәнібек өзі басқарып, ол тойға: «Менің ең талантты шәкіртім, керемет әнші», – деп, Бекболат Тілеухановты ала кеп таныстырған-ды. «Жәнібек келгенде ақ түйенің қарнын жарам», – деп Ақжол, «Ақжол аға у берсе де ішем», – деп Жәнібек, екеуі сөйтіп өліп-өшкен соң, біз де жарыла жаздап шашбауларын көтеріп едік, содан Сарыбелге келген соң, тағы жұрт тыныштық бермей, кешкі той басталғанша бізді Тышқан тауын көрсетуге алды да кетті. Тышқан – Арқас (Жоңғар) тауының күнгеі бетіндегі сан таудың бірі.

Тышқан өзенінің сайдан шығып жатқан тұсына кеп тоқтадық. Арғы беттегі Қытай шекарасының қай арамен өтетінін алыстан бағдарладық, тау

жүрген қыз-келіншектердің, інілердің: «Ал, ән бастаңыздар!» – дей қоятын да ынғайы жоқ еді. Бір кезде отыздың ар жақ-бер жағындағы әдемі ақ сары келіншек екі-үш нөкерімен кірді. Әлгі әйелдің жүріс-тұрысында, жымиысында жатырқаудан гөрі бізге деген жақындық, іштарту басым сияқты.

– Сіздермен танысқалы, қарсы болмасаныздар бірге отырғалы келдік, – деді. Сөйтті де өздерін таныстырды. Келіншектің аты есімде сақталмапты, ұлты дүнген, қазаққа келін екен.

Біз де өзімізді таныстырдық. Қасымызда отырмаған соң, Жәнібекті айтпадық, тағы біреулеріңіз бар емес пе еді деп дүнген келіншек оны жоқтамады. Әдейі бізге қозғау салу үшін келген болу керек, ә дегеннен-ақ ән сап көңілді отыруымызды қолқалады. Біз де тіл мен жағымызға сүйеніп қалғандар емеспіз бе, әуелі ауылдың алты ауызын естийік деп қарсы қолқа салдық. Оған келіншек аузын да жиған жоқ, ал ендеше деді де, ән сап қоя берді.

Ойпыр-ай, әдемілік дегенде шек

етегіндегі көгалды, тауға жалғасқан жондар мен жоталарды тамашаладық. Көктемгі ызғар тау етегінен әлі мүлдем кете қоймаған кез ғой, шаршаңқырап тұрған Жәнібекке суық тигізіп алдық. Ортамызда Әбділда Ысқақов деген дәрігер ағамыз да бар еді.

– Ештеңе етпейді, той қызғанша Жәнібек жанды жазып аламыз, – деді ол кісі.

Тамақ ішпей, дәм татпай, Жәнібегіміз жантайып жатып қалды. Тынықсын деп жеке бөлмеге жатқызып, ауық-ауық дәрі-дәрмек, сорпа, сусын апарып, бар мүмкіндігімізді салып емдедік.

Біз өз тобымызбен жеке үйде оңаша күтімде болдық, ауыл адамдары үлкені бөлек, жастары бөлек, басқа бөлмеде күтіліп жатты. «Алматыдан ақын-жазушылар келіпті», – дегенді, Құдай біледі, жұрт біз тау аралап кеткенде-ақ естіп алған. Ішімізде әйгілі әнші де бар екенін бұл ауыл біле ме, білмей ме, сол жағы ғана беймәлім.

Шай әлденеше ішілді. Қазақ, ұйғыр, дүнгеннің тамақтары бірінен кейін бірі желінді. Сөз дегенді гулетіп жатырмыз, бірақ әлі ешкім ән бастаған жоқ. Күтіп

болсайшы, әлгі әйелдің әдемі өніне әдемі дауысының жарасатыны-ай! Сынғырлаған күміс қоңырау үн үй ішін кернеді де кетті. Үн қосып, нөкерлері де сүйемел жасап жатыр, бірақ дүнген әйелдің дауысы бәрін басып құйқылжиды. Бізді баурай қоятындай не қауқарың бар дейсің дегендей бейқам отыр едік, демімізді алуды та ұмытқандай, тым-тырыс тындық та қалдық. Күндіз өзіміз көрген тау суындай таза, ерке назды сыңғыр дауыс буынымызды алып, балқытып барады.

Ауылым көшіп барады белден асып, Белден асқан бұлтпенен араласып. Ауылың алыс кеткен де,

кимас қалқам, Қара жерге жыладым бауырым басып. Желбір жекен, желіп жүрген жайлауда мен бір бөкен-ай, – деп кайырды келіншек.

Бөкен болса, бөкен-ақ шығар деп мойындадық. Ән біткенде барып, бірақ дем алғандай бәріміз ду қол соқтық, ризашылығымызды білдірдік.

– Ал, ағалар, біз міндеттен құтылдык, енді кезек сіздерде, – дегенде барып, бір-бірімізге қарастық.

Әйелдің дауысы мысымызды басып, бізде ән айта қоятындай хал қалмаған еді. Суға кеткен тал қармайды деп «ауылдың алты ауызы әлі біткен жоқ, түгел айтып шық» деген сылтау таптық.

Өз обалдарын өздеріне деген болу керек, келіншек енді қайым айтысқа шақырып, менен бастап сипай қамшылап, әрқайсымызға өлең құрастыра бастады. Өлеңінің басты екі жолы белгілі кара өлең боп келеді де, соңғы екі жолы бізге қатысты айтылып ұйқасады. Басқаны қайда, басқы сөзді маған қадап айтқан соң, жауап бермей құтылудың киын боларын болжап, састым. Бұлай боларын кім білген, әйтпесе ерте қамдансақ, ауылдан айтыскер біреуді біз де ала келетін едік қой.

Енді амал жоқ, бетпе-бет келген дүңген келіншек бұлтартатын емес. Ақын ғой, бір шара жасай ма деп Несіпбекке жаутандасам, қызара бөртп, әйелге шүйліге қараған қалпы міз бақпайды. Қасымдағыларға ымдап жатып, зорға қараттырдым. Бір лаж жасай аласың ба дегенді аңғартып, ақырын иек қақтым. Көзін бағжаң еткізіп, бір-екі қағып жіберді де, Несіпбек қомданып, қозғалақтап, қолма-қол мазасыз күйге түсті. Өлеңді жазып шығаратын ақын суырып салуға сасып отыр-ау деп ша-

«Айтбайын» шырқап қоя берді. Алғашқы сөзін сәл өзгертіп, «Тойларын құтты болсын, ардақты елім», — деп бастады. Домбыраны қағысынан-ақ сол әнді айтатынын сезіп отырғанбыз, саңқ ете қалған үні бәрімізді бөлмеден көтеріп әкеліп Сарыбелдің шалғын жотасына әкеп отырғыза салғандай болды. Қабырға-керегесіз, шаңырақ-түңліксіз, есік-терезесіз ғажап шалқар кеңістікке шыға қалғандаймыз.

Жер шоқтығы Көкшетау,
Бауырын толған бақша-бау.
Бауырында сексен көл,

Иісін жұпар аңкиды-ау, — деп қайырды. Жері ғажап, әні ғажап, әншісі де ғажап ел екеніміз еске түсіп, төбеміз көк тіреп әп-сәтте биіктедік те кеттік. Көкшетау мен Сарыбелдің сұлулығын Жәнібектің әні біріктіріп, тұтастырып жіберді. Көкшетау үшін де, Сарыбел үшін де, Жәнібек үшін де бойымызды мақтаныш биледі. Биіктен еңіске сорғалап, төменнен шыңға қарай шамырқана өрлеп, баяулап кеп бұлқына еркелеп, Жәнібектің дауысы тұла бойымызды тінте қуалап, тәтті балқытады. Соза кеп шырқаса, дүниенің іргесі көсіліп кеңіп кеткендей көрінеді. Қоңырлата баяулатса, жүрегіңді шымырлатып, жан дүниені әлдебір шырақ

Жәнібектің

маладым. Жылы үй, жылы жағдайда тершіп отырған Несіпбек екі беті бөртп қызарып, көзі қағылатын шегенің қалпақшасындай дөңгеленіп, өзі де жау жақындағанын сезген кірпідей жиырылып, не дүңген келіншекті жеп қоюға, не оған өзі жұтылып кетуге дайындалғандай көрінді.

Келіншек тоқтаған кезде, ал баста дегендей Несіпбекке қарап қолымды сілтедім. Үй ішіндегі жұрт жым болып, бәрі соған тесілді. Жауапты сол қайтаруға тиіс екенін бәрі де түсінді. Жаксы ақын екенін білемін, суырып салуға қалай екенін Құдай білсін, қысылғанымнан борша-борша боп терлеп кеттім. Жөтеліп, жөткірініп алып Несіпбек үн қатты-ау ақыры. Мәнін де, ұйқасын да шып-шымыр қылып бір шумақ айтқанда, үстімнен тау түскендей бір үн дедім-ау.

«Әуелі бұ шіркінді бастау қиын» дегендей, келе-келе Несіпбегім көсілді дейсің, оның әр сөзін қошеметтеп, бәріміз дуылдап жетісіп қалдық. Келіншектің әні әдемі, Несіпбектің сөзі әдемі, екеуіне кезек сүйсініп отырып, Жәнібек есімізден шығып кетіпті.

— Мені іздейтін қазақ қалмаған ба? — деп, бір кезде өзі кіріп келгенде барып ду ете қалдық.

— Кел, Жәнібек! Кел!

— Сені жоқтатпаймын деп, Несіпбек қан сорпа болды, қолына домбыранды алшы! — дедік дереу арқамыздың кеңіп сала бергенін сезіп.

— Бір әдемі келіншектің дауысы жатқан жерімнен жұлқылап тұрғызды. «Қайда жатырсың? Неғып жатырсың?» — деп жазғырған соң, жата алмадым, — деді жымыяп.

— Ол — мына келіншек, — деді Несіпбек дүңген әйелді нұсқап. — Мені өлтіріп қоя жаздады, енді өзің ие болшы!

— Ал, ағайын, Жәнібектің жазылып кетуіне себепші болған, дауысымен дуалап тұрғызған бөленше үшін! — деп, дүңген келіншекке тәнті екенімізді бір білдіріп алдық та, кезекті Жәнібекке бердік.

Кейде майда қоңыр ән айтып, алдымен дауысын ашып алатын Жәнібек бұл жолы бірден шырқау әнге бастады. Дәл бүгінгі кешке лайық келетін Біржанның

Жәнібек Кәрменов, Ақселеу Сейдімбек және Ұлықбек Есдәулет. Телестудияда. 1980.

жағып жатқандай жылы әсер етеді. Тіл жетпейтін, теңеуі табылмайтын ғажап!

— Ой, үніннен айналайын-ай!

— Ой, көсегең көгергір-ай! — дескен сүйсініс қошемет Жәнібекті де, оның қасындағы бәрімізді де бақытты етті. Жәнібек әнін аяқтағанда үй іші, босаға, дәліз, бәрі толған тыңдаушыдан аяқ алып жүргізбейтін жағдайға жетті. Енді өзіне демалыс болмайтынын Жәнібек те жақсы түсінді, қолқалатып жатпай-ақ бір әннен кейін бір әнге өз қалауымен ауысты да отырды.

Жаксы әншінің де жақсы айта алмай қалатын кездері болады. Ондай-ондай Жәнібекте де кездесетін: шаршайды, бабы болмайды, зауқы сақпайды, сондай сәттерде де зорлап ән салғызамыз ғой. Сезімтал, бауырмал, көпшіл Жәнібек жанын түсінетін ортада айрықша жанып кетуші еді. Ондай сәттегі ол айтқан ән, ол құбылтқан дауыс құлағымызда мәңгі қалып қойған сияқты: іздейміз, сағынамыз, бірақ ешқашан дәл өзіндей ғып ол үнді өзіміз де қайта ести алмаймыз, өзеге де естірте алмаймыз — оның үні жанымыздың жадында ғана сақталған, өзінмен бірге жүріп, өзінді сағындырады.

Жәнібектің дауысы сонымен ғажап. Оның дәл сондай сәттегі дауысын ешкім

жазып ала қойған жоқ, жазып ала қояйық деген ақыл бізде болған да жоқ. Жәнібек бітпейді, таусылмайды, мәңгі деп сенген болуымыз керек.

Біреулер біраз ән айтқан соң шаршай бастайды ғой. Жәнібек айтқан сайын ашыла берді. Үй толы жұрттың ең алдына ақ кимешекті кейуаналардың шығып алғанын байқап, қай кезде қай әнді, қай ортада қалай дәл болжай қоятын Жәнібек ұзатылған қыздың мұнды әнін зарлата жөнелгенде, адамдар түгіл, бүкіл үйдің қабырғалары да көз жасын сығып өксіп жатқандай күй кештік. Шалқытып аспанға, биіктен биікке көтеріп әкетіп отырған Жәнібек енді бәрімізді бидайдың бір қауызына сыйдырып жібергендей сезілді. Өнердің құдіреті бәрімізді бірдей қып жіберді.

Ауыл адамдарының Жәнібекке жаудырған алғыс-қошеметтерінде шек жоқ. Шабыттанған Жәнібегім таң қыла бергенге дейін талмай ән салды. Үйдің ішінен Жәнібектің жалпақ бетінен басқа жұрт ештенені де, ешкімді де көрмейтұғын күйге жетті.

Өнердің, Жәнібектің бір бақытты сәті сондай еді. Ондай сәттерін Құдайға шүкір, талай көрдім. Сол көргендерім қазір жүрегімді сыздатады. Қазақ әнінің,

Толғау Жәнібек КӘРМЕНОВ ӨМІР ТУРАЛЫ

Ойламаңдар, жегіттер,
Баста дәурен тұрмайды.
Өтіп кеткен сұм жалған
Қайтып бір мойын бұрмайды.
Адам қонақ өмірге,
Бір күні қолын бұлғайды.
Тірліктің түбі белгісіз,
Ағын бір судай зырлайды.
Опасыз мына дүние
Тұтқа болған кімдерге?..
Өмірдің соңы өкініш
Санамен ойлап білгенге,
Қадірі болмас адамның
Ортаңда тірі жүргенде.
Орны қалар ойсырап,
Бір күні көрге кіргенде.
Қызыл түлкі секілді,
Уақыт сайқал алдайды.
Байлықты қусаң базарлап,
Түбінде саған сол қайғы.
Еңбекпен еккен бәйтерек
Күтімін тапсаң солмайды.
Құлықпен тапқан мал — арам,
Өзіңе қайыр болмайды.
Мансапқа жетсең, адал бол,
Қызмет ет халқыңа,
Әнін тыңда, күйін ұқ,
Басыңды и салтына.
Қарашада қара үй тұр,
Қарайлай жүр артыңа.
Жолдас болма жаманмен,
Көзің жетпей парқына.
Өзіңді біреу мақтаса,
Желігіп, оған тасыма.
Бетіңе айтар адал дос,
Жау деп одан жасыма.
Бәрін де кейін көрерсің,
Іс түскенде басыңа.
Күн үшін жүрген қулардың
Бірі де қалмас қасыңда.
Өмір — базар қайнаған,
Өмірдің тосқан таласын.
Атыңды сайлап бір күні,
Додаға сен де барасың.
Жеңілсең де, жеңсең де,
Көппенен бірге боларсың,
Жалғыз шықпа сапарға,
Өкініште-ау қаларсың.
Қайырым түбі — даналық,
Жақсылық етпе есеппен.
Аулақ ұста бойыңды
Әзәзіл жалған өсектен.
Қара жер жұмсақ жамбасқа,
Махаббат жоқ төсектен.
Қорлықта өтер өмірің
Қосақталып, есеппен.
Пенденің көзі жалғанда
Дүниеге тоймайды.
Моласына бірақ та
Алтыннан белгі қоймайды.
Бағыңда өскен бәйтерек
Күтімін тапсаң, солмайды.
Арманы биік асыл ер
Ұрпақтың қамын ойлайды.
Мұңайма, көңілім, мұңайма,
Тыныштал енді, жүрегім,
Бір күні сен де тоқтарсың,
Оны да жақсы білемін.
Бас имей жүрген тағдырға
Текті бір жанның бірі едім.
Адам боп келдім өмірге,
Адам боп өту — тілегім,
Бәріңе соны тіледім!

қазақ үнінің ғажап кеменгері Манарбекті сағынсам да, әнді мәнерлеп айтудың майталманы Жүсіпбекті ойласам да, қазақ даласының бүкіл дарқандығын көмейіне ғана сыйдырған Рәбиға Есімжанованы тыңдағым келсе де, есіме ылғи Жәнібек түседі. Атаның ұлын емес, қазақтың ғажап азаматын, ұлтымның өлмес өнерін өрге сүйреген бауырымды сағынам. Ол арамдыда жүрсе, қазақтың халық әндері көбірек шырқалар ма еді, әніміздің ұлттық нақышы молай түсіп, оны үйренушілер де көп болар ма еді деп қиялдаймын. Сөйтіп, оның орны ылғи өзін жоқтатады да тұрады.

Ол заман — ерге тұсау,
зорға думан

ІЛИЯС ҰШҚАН АЛТЫН ҰЯ

Ілияс Жансүгірұлының туған,
өскен ортасы жөнінде

Ілияс Жансүгірұлы Жансүгіров!
Ол — Қапал-Ақсу атырабының,
тек Жетісу өлкесінің ғана емес,
алты алаш баласының мақтанышына айналған біртуар тұлға,
ұлттық культі зор қазақтың қайталанбас ақыны. Ілиястың бүкіл ұлысқа танылуы — туған жерінің топырағына, өскен ортасының әлеуетіне байланысты. Ілиясты ең алдымен ақын қылған Жетісудың көрікті табиғаты, қасиетті Жер-Ананың құнары. Сосын Ілиясты ақын қылған оның өскен, тұлым шағының белгісі қалған — Қапал уезінің, Ақсу болыстығына қарасты жерлерді қоныстаған алқалы жұрт. Ілияс ұшқан алтын ұя — Қапал дуаны, Ақсу болыстығы туралы сөз айтудың реті келіп отыр. Қапал, Ақсу атырабы — ежелден сөз қонған, қасиет ұялаған ақындар мен батырлардың елі.

Тарихы қатпарлы абыз мекеннен Айтбекұлы Саршуаш шешен, Тастемірұлы Айтқожа би, шешен, Өтебай Алдай бақсы, қобызшы, емші, Емелелі Барғана бақсы, қобызшы, емші, Қайнар Байтен бақсы, қобызшы, көріпкел, Сақай Бұғыбайұлы Байсақ бақсы, Сақай қобызшы Байсақұлы Молықбай, Шокпар Келдібайұлы Шиырбай шешен, Сақай Байжанұлы Мұжық би, Тақет Қожамқұлұлы Шонды би, Шаппа Мүсіреп би, Шаппа Шымыр би, Қаржау Тоғысбай би, дуан Байболұлы Қайролда би, Өтебай Нүсіпұлы Үпі би, Сақай Көшкінбайұлы Омарбай ақын, Қаптағай саудагер Омарбек ақын, Сақай Тұрлыбекұлы Нурланбек ақын, Сақай Итемірұлы Жұлдызбай ақын, шешен, Сақай Қонысбай Түйтебай шешен, Түйтебаев Тұрлыбек шешен, Соқыр ақын Жазық қыз, Садыр Әуелбайұлы Апырбай ақын, Садыр Жабықбайұлы Рахмәди ақын, Садыр Арап ақын, қазаққа таспа тілімен даңқы шыққан Садыр Құл ақын, Садыр Мыңғатұлы Бөжей ақын, Сақай Шәмшетауұлы Бекетбай ақын, Өйтек Жаманбайұлы Базарбай ақын, Сақай Тостағамбет ақын, Сақай Тостағамбетов Жардембек ақын, Емелеліден шыққан Халық ақыны Қуат Терібаев, Тастемір Ағанасұлы Тайкөт ақын (Қаракерей желі үйлі Жаңбыршыны құтқарған), Тастемір Азнақұлұлы Ахмет ақын, Ағайынды Толыбайұлы Нәдіркүл, Нәдірбай, Тиышбай ақындар, Құлжан Болатбекұлы Шәріпхан ақын, Өтебай Алдай бақсының қызы Жамбыақын, Сұлтанбекқызы ақын Сара, Шокпар Сарықыз ақын, Құлшан Әсем ақын (Заманында осы үш қыз үш Матайдың тотысы атанған), Садыр Нұрилла ақын, Қайнар Базарқыз ақын, Тақет Тергеу қажының қызы Кен-бала ақын, Төртсары Әбітай ақын, Сақай Мырзағұлұлы Жұманбай ақын, Тақет Әлімбаи ақын, Маман — Тұрысбектің сарай ақыны атанған Сақай Құтым ақын, Садыр Есболат қызының балдызы Сабанбайқызы Күміс ақын, Садыр Есболат қазының қызы Жарқынай ақын, Махаббат үшін күрескен Толыбайұлы Арсалаң (Көшен лақап аты) ақын, Арсалаң ақынның әйелі, елі Қаракерей Серікбайқызы Қымбат ақын, Қышай Марсақұлы Бектас ақын, шешен, Жыр иесі «тасқын» ақын атанған Мырзағұлұлы Толғанбай ақын, Толғанбайұлы

Құрақбай ақын, әнші, аужаршы, Толғанбайұлы Құндақбай ақын, әнші, Құрақбайұлы Қуатбек ақын, әнші, Алшын Ескожаұлы Төрбай ақын, Тастемір Байтолықов Мейрамбай әнші, жыршы, Елі қыпшақ, бірақ Садырға сінген Жақыпбек ақын, Қаптағай-Тасыбай Құдайберген ақын, Актілес Ырысбекұлы Қанапия ақын, Актілес Жантемірұлы Шойбек ақын, Тыбыш Қаракүшіков Мұқан жыршы, Тыбыш Батырбаев Күмісбек әнші, жыршы, Тыбыш Мөнеков Жұмаш жыршы, әнші, Сақай Қалпенденев Орысбай ақын, жыршы, Ноғас Алдамжар жыршы, әнші, Қаптағай Смағұлұлы Жәмәли ақын әнші, жыршы, Сақайға сінген Ошақты Тәсібек ақын, Сақай Қожамұратов Балтабай ақын осындай азаматтар іркес-тіркес шыққан-ды. Бала Ілиястың дүниетанымына зор әсер еткен ақындар мен сұлейлер — осылар еді. Бұл ақындардың өлеңдері мен тапқыр да, ұтымды ойлары ауыздан ауызға көшіп жүрген.

Қапал дуаны — Кенесары ханның кегін қайтарған Тәнеке батырдың елі. Тәнекедей оғланның арғы аталары Қыдыралы би, Досет әулие шыққан жер еді. Қалқабайұлы Маман, Маманның ұлдары Тұрысбек, Сейітбаттал, Есенқұл қажылар, бұл үш мөрттен тараған Тәңірберген, Құдайберген, Солтанқұл, Ыбырайым, бәрі-бәрі — Ілияспен аралас-құралас болған жандар. Қайырымды Маман балалары салған Қарағаш қаласындағы «Мамания» мектебі — қазақ атырабының түкпір-түкпірінен кіл жақсыларды жинаған алтын бесік болатын. Бұл жерде сонау Мысырдың Каир университетін тамамдаған, Теке қаласының тумасы (Орал) Ғабдолғазиз Мұсағалиев, заманында-ақ Сарыарқаның сардары атанған, қазақ оқымыстысы Мұстақым Малдыбаев, Керекулік Майра Уәлиқызы, Уфадан арнайы келген башқұрт, зиялысан еркекші Мұхаметқали мен жары — Фатима, Ыстамбұлдағы жоғары дін семинариясын бітірген Файызрахман Жиһандаров, Қазаннан келген татар зиялысы Назар Әбішев, Нұрмұхаммед Исламов, Ахметкерей Батыршинов, Бұқарадан білім алған Хасен мен Қожахмет сынды ұстаздар оқытушылық етіп, Қапал, Арасан, Ақсу, Қопа

Мұхамеджан Тынышбайұлының туған, өскен топырағы да осы — жұрт. Алаш үкіметінің құрамында болған Базарбай Мәметовтің де атажұрты. Ілиястың қатарластары болған Келбай Тоғысов, Бейсембай Кедесов, Мәкей Еркінбековтер де — осы топырақтың тумалары.

Қазақ поэзиясының құлагері — Ілияс туған киелі өңір, қасиетті аймақтан осындай таланттар шоғыры шыққан. Ілиястың әкесі Жансүгір, атасы Берсүгір де өнерден құр алақан емес-тін. Ілияс кәріпті әкесінен таныды, кейін Сүттігендегі Тұрысбек қажының ауылындағы Қасен молдадан тәлім алып, ескі сауат ашты. Қасен молда — Бұқарадағы «Көкілташ» медресесін бітірген хақ жолындағы кісі.

Майра Жетісу даласында екі жылға жуық тұрақтап, «Мамания» мектебінде оқытушылық

**ГИЖДА ОҚЫҒАН
ТҮҢҒЫШ ҚАЗАҚ**
Ілияс Жансүгірұлы
ғұмырнамасының Мәскеу кезеңі

Ілияс Жансүгірұлы 1925-1928 жылдары Мәскеу қаласындағы ГИЖ (Мемлекеттік Журналистика институты) жоғары оқу орнында Журналистика мамандығы бойынша білім алған. Бұл институт азамат соғысы жүріп жатқан кезеңде ашылған. 1919 жылы Телеграф агенттігінің ұйымдастыруымен Қызыл Журналистер институты (ИКЖ) ретінде өз жұмысын бастаған оқу орнының әр жылдары атауы өзгеріп тұрған. Мысалы, 1921 жылы Мәскеу Журналистика институты (МИЖ) деп аталса, 1923-1930 жылдарға дейін ГИЖ, 1930 жылы Коммунистік Журналистика институты (КИЖ), сосын Бүкіл Одақтық Коммунист

ІЛИЯС — мәңгілік

болыстарының балаларына оқу-білім дөнегін сепкен. Осы Қарағаш қаласына алаштың аймүйіз серкелері Міржақып Дулатұлы мен Отыншы Әлжанұлы, Райымжан Мәрсеқұлы жиі-жиі келіп, Есенқұл қажының қонағы болған. Байқажының ауылы (Маман өкени жұрт Байқажы деп атаған) сол замандағы алдыңғы қатарлы оқыған азаматтардың жиі келіп тұратын іргелі бір ордасы болғанды. 1905 жылғы «Қарқаралы құзырхаты» құжатын даярлағаны үшін патшалық биліктің қысымымен Қапалға айдалып келген атақты адвокат, заңгер Жақып Ақбайұлы да Қарағашқа талай келіп, Есенқұлдың қонағы ретінде мектеп оқушылары мен ауыл тұрғындарына заң, құқық ілімі тұрғысынан дәрісін оқып жүрген.

Бұл топырақта бүгінгі қазақтың алғашқы конституциялық еңбегін жазған үлкен оқымысты, революционер, демократ, заңгер Барлыбек Сырттанұлы туған. Барлыбек осы — Жетісу облысынан тұңғыш шығып, жоғары оқу орнын бітірген қазақ баласы. Барлыбекен — Петербордағы Императорлық университеттің Шығыстану факультетін тамамдаған, тоғыз тілді еркін меңгерген зерек еді. Петерборда студент болып жүргенінде стипендиясын үнемдеп, кітап алып, кітап жиған қазақ-ты. Кейін сол Барлыбектің қызы — Салика Ілиястың аталас туысы, жақын досы Шамай Шынасыловқа тұрмысқа шыққанда, қайраткердің жары — Еркежан Аталыққызы кітапты қызының жасауына қосып, төсек орнымен бірге ұзатқан екен. Сол Барлыбектің 2000-ға жуық кітабын Белтоғандағы «Қайнар» мешітінде жатып Ілекең оқыған еді ғой. Міне, осындай тұлғалардың білімі мен болмысы бала Ілиястың танымын кеңейтті.

Қазақтың алғашқы инженері, теміржол қатынасының атасы

қызмет атқарыпты. Келісілген мерзімін абыроймен өтеп, Маман балаларының алғысына бөленіп, ел-жұртың құрметін арқалап, Кереку — атажұртына жолға шығар кезінде, Ақсудың айбоз ұлы, сол шақтағы өлеңнің жас перісі Майра апасына:

Майра апай, сіз бе едіңіз
өресі асқан,
Құмар ем әніңізге бала жастан.
Сайраған үніңізді естігенде
Тіл қаттым жастығыма
карамастан!
Мен де бір талаптанған
ініңізбін,
Жарқ еткен ұшқынымын
жырыңыздың.
Қабыл ал, өлеңменен өзіңізге
Тарту ғып жас жанымның
гүлін үздім.
Сайрап еді Керекудің
жыл құсы кеп,
Мәз болып қалған жоқ па
құрбысы көп.
Сіз бізге жат емессіз,
санаймын мен
Сарадай апамыздың сіндісі деп.
Өнердің қанат қағып өріне сіз,
Шықтыңыз құрметпенен
төріне сіз.
Еліме қайтып барам дедіңіз де,
Ұзатқан қызымыздай көрінесіз.
Майра апай, бізді де сіз
ұмытпаңыз,
Көңілді бізге деген суытпаңыз.
Көгімде әніңізді қалықтатып,
Ақсуды тағы келіп құттықтаңыз,
— деп өлең арнағаны бар.

Асылы, ХХ ғасырдың басындағы Қапал-Ақсу өңіріндегі Қарағаш қаласы — көк шатырлы бірыңғай әдемі үйлер. Тоғыз жолдың торабындағы базар, саудасаттық. Баяғы Жібек жолының ізі қалған, Шығыс Азиямен Қытайды жалғап жатқан бұл мекен — өркениет бесігі болған, қазақтың игі-жақсылары аялдап, ат шалдырған жер еді. Міне, осындай қазақтың «мен!» деген арыстары тұрған шаһар еді. Ілиястың ізі қалған, су ішкен, оқыған, өскен жері осы еді.

Журналистер институты (ВИЖ) болып аталған. 1938 жылы институт жұмысын тоқтату туралы қаулы шығады. Институт таратылған соң, оның педагогикалық ұжымы мен студенттер құрамы М. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетіне біріктірілген. Ілияс Жансүгірұлы студент болып оқуға қабылданған шақта институтта 150 студент оқыған, оның 132 — ер адам, қалған 18 — әйел адам екен. Ресей Федерациясының Мемлекеттік архивінің қорындағы (ГАРФ) ГИЖ оқу орнына қатысты құжаттармен танысқанда, институт туралы жалпы мәліметтерді шолып өттік. Мәселен, іс парағында студенттердің ұлттық құрамы туралы, жас мөлшері туралы деректер бар. Ілияс I курсқа қабылданғанда тобында 46 адам оқыған. Оның ішінде 25 жұмысшы, 13 шаруа, 8 орта жағдайлы қызметкер сияқты түрлі әлеуметтік тап өкілдері болыпты. Ал, жас мөлшері турасындағы деректе 19 жас — 1, 20 жас — 1, 21 жас — 4, 22 жас — 8, 25 жас — 4, 26-30 жас аралығындағылар — 23, 31-35 жас аралығындағылар — 2, 35 жастан жоғары — 3 адам болған. Ілияс Жансүгірұлы оқуға 31 жасында түсіп, 34 жасында тамамдаған. Ұлттық құрам жағынан алғанда, бұл топта 29 орыс, 5 еврей, 3 латыш, 2 татар, 1 абхаз, 1 башқұрт, 1 белорус, 3 украин, 1 қазақ болған.

1923-1929 жылдары оқу орнын профессор, сол замандағы белгілі орыс публицисті Г. Муравейский басқарған. Профессор-оқытушылар құрамында А.Симвович, Л.Лебедева, П.Бархашев, О.Богарев, Р.Григоренко, Ш.Кабзович, Н.Турманов, Р.Липецкий, У.Шиполовская сынды профессор, доценттер болған. Ілияс Жансүгірұлы жоғарыда есімі аталған оқытушылардан дәріс алып, журналистика мен советтік публицистиканың теориясын, практикасын меңгерген. 1-3 курс аралығындағы студенттерге «Орыс

тілі», «Ресейдегі класстық-кандық тартыстар тарихы», «Жаңа Ресей тарихы», «Орыс әдебиеті», «Шығыс пен Батыс халықтарының тарихы», «Ленинизм негіздері», «Маркс теориясы», «Экономиканың журналистік курсы», «Ленин өмір жолы» сияқты қоғамдық пәндер, сосын мамандыққа баулитын «Газет ісінің техникасы», «Баспа ісінің техникасы», «Журналистика», «Газет ісінің теориясы», «Революцияға дейінгі баспа ісінің тарихы», «Очерк теориясы», «Сатира негіздері», «Әдеби шеберлік», «Журналистік шеберлік», «Фоторепортаж», «Әскери журналистика», «Құқықтық журналистика», «Радиожурналистика», «Макет, безендіру шеберлігі», «Аударма теориясы» сияқты міндетті сабақтар оқытылған.

ҚҰЛАГЕРДІҢ ҚАЗАСЫ

Белгілі жайдың белгісіз қыры немесе Илияс Жансүгірұлының репрессияға ұшырауы турасында

*Таба алмай тыныштықты туған елде,
Кете алмай біржолата бөтен елге,
Тартқанда жалғыздықтан жаны қорлық,
Төсеген талай ерлер оққа кеуде.*

Совет үкіметі орнағанға дейін ешқандай ұйымға, қозғалысқа

немелер Алаштың алдыңғы толқын ағалары: Жүсіпбек, Міржақып, Шәкәрім, Әлихан, Ахмет, Мағжандарды қаматып, атқызып, сосын советтік биліктің құрылысына араласқан совет жастарына, коммунистерге ауыз сала бастады. Иттер-ай, иттер!

2018 жылдың сәуір-мамыр айларында Ильяс Илиясқызының арнайы рұқсатымен ҚР Орталық Мемлекеттік архивінің қорындағы Илияс Жансүгірұлының жеке қорымен жұмыс істеп, көптеген тарихи құжаттармен танысып, оқып отырып, жүрегім езіліп еді. Сізге – өтірік, маған – шын. Бір құжатты «сөйлетейін»... Илияс 1937 жылдың 7 қаңтарында өмірбаянын жазып, Орталық комитетке өткізген екен. Орысша жазылған өмірбаянда ақын былай депті: «...Я не участвовал в революционном движении и ни в какой партии раньше не состоял. В коммунистическую партию я поступил в 1927 году, в ячейку ВКП(б) при Гос.институте журналистики. Меня рекомендовали в партию: Кошкунув Идрис, Бабаев, Гончаров, Липецкий и др. В оппозициях и антипартийных группировках не участвовал. Под судом не был до и после революции, а также не был в армии белых. Важнейшие моменты моей

жері. Қазіргі Пушкин қаласы), бірде Мәскеу барып, ары-бері шығармашылық ізденіс үстінде жүрген.

1937 жылдың 16 мамырында Алматыдағы жалпы қалалық Қазақстан жазушыларының жиналысында жас сыншы Мұхамеджан Қаратаев Илиястың «Жолдастар» романын қаралап, одан саяси астар іздеп, бұл шығарма өткенді көксеу, патша заманындағы феодалдық кезенді сағыну деген сықылды айыптар тағып, сынады. Сосын, 1937 жылдың 11-13 шілде күндері Казкрайкомның жалпы жиналысы өтіп, «Халық жауларының зиянкестерін, қалдықтарын құрту, оған ымырашылдық қылғандарға сын және өзара сынды жұмсау» деп қаулы шығартып, Б.Майлин, С.Сейфуллин, І.Жансүгіров, Ғ.Тоғжановтарға айып тағыла бастайды. Ақырында, Орталық комитетке адал тыңшы болған Жазушылар одағының белсенді жастары Ғ.Тоғжанов, С.Сейфуллин, І.Жансүгірұлының үстінен айып тағып, «Алашшылдардың жалғасы» деп күдіктеп, тергеуге алу керек деп арыз жазған. Бұл тізімге Б. Майлиннің ілінбей қалу себебі – Би-аға ол кезде «Амангелді» фильмінің түсіру

«Социалды Қазақстан» газеті

налистической организации и о существовании таковой мне не известно. С моих слов записано верно и мною прочитано» деп жазылған. Көрдіңіз бе, алғаусыз азаматты қалай кінәлап, орынсыз тергеуге алғанын.

1937 жылдың 7 қыркүйегінде Жазушылар одағында С. Сейфуллин, І. Жансүгіров сынды азаматтарды ашықтан ашық қаралап, «Буржуазиялық ұлтшылдардың элементтері» деп айыптайды. Ал, жиынның төрағасы болған жас сыншы М. Қаратаев «Ұлтшыл фашист жауларды түп-тамырымен құртайық! Совет жазушыларының қатарында жат элементтерге орын жоқ!» деп отқа май тамызған. Содан кейін Сәкеннің де, Илиястың көрген күні емес, тозаққа айналды. Аспан айналып, жерге түседі. Қараңғы қапастағы қиын күндер азапты күнге ауысады. Сөйтіп, бес ай абақтыда жатып, тура 1938 жылдың 26 ақпанында Илияс ақын УК РСФСР-ның 58-2, 58-8, 58-11 баптарына сай «Халық жауы» ретінде өлім жазасына кесілген. Сот шешімі небәрі 17 минут ішінде орындалған.

Орны толмас өкініш-ай!

ЖАСТЫҚТЫҢ ТЫСЫНА ЖАСЫРЫЛҒАН ЖЫР «Құлагер» поэмасының тарихы

Илияс Жансүгірұлы НКВД қамауға алған күннің ертесінде-ақ Орталық комитет «ақынның шығармаларын насихаттауға, жариялауға тыйым салу туралы» қаулы шығарады. Сол сәтте-ақ жүзеге асқан. «Шаш алдесе, бас алатын» жандайшаптар Илиястың 1926-1937 жылдар аралығында шыққан барлық кітабын өртеп, газет-журнал бетіне жарияланғандарын қиып, құртады. Өртелген қазына қаншама? Осы күнге дейін соны сарыла іздесек те табар емеспіз. Ілекең поэзиясының биігі саналған, көзінің тірісінде тек «Социалды Қазақстан» газетінің 1936-1937 жылғы нөмірлеріне бөлім-бөлімімен жарияланған «Құлагер» поэмасы туралып кеткен-ді. Рас, поэма жарияланған әрбір нөмірдің сол беті я жыртылған, я қиылған еді. Арнайы іздедім. ҚР Ұлттық кітапханасы, Ғылым академиясының Орталық кітапханасы, Қызылордадағы облыстық кітапхана дейсіз бе, қысқасы бәрін қарадым. Бәрінде де дәл осы жағдай...

Илиястың ең соңғы жемісті шығармасы, қазақ әдебиетінің сом туындысы ЖОҚ! Өртелген, жыртылған, қиылған... «Құлагердей» қасақана өлген Ақын. Жақындарының, өз қазағының сатқындығынан. Арда азаматтың үстінен қайта-қайта донос жазған. Өзі зор үміт күткен, шапағатын сезінген інілері, әдебиеттің өкілдері. Кейін, Илияс ақталғанда

Ақталғандығы туралы құжат

сол «аса мейірімді» інілері оны Ақын еді, біртуар еді, әдебиеттің құбылысы еді сайрап жатты. Илияс туралы алды кітап, соны мақала жазбады ма? Ей, парадокс!

1957 жылдың 12 сәуірінде СССР Жоғары соты Илиясты ақтады. «Дело по обвинению Джансугурова Ильяса, до ареста работавшего председателем Союза советских писателей Казахстана, пересмотрено Военной коллегией Верховного Суда СССР 4 апреля 1957 г. Приговор Военной коллегии от 26 февраля 1938 г. В отношении Джансугурова И. по обстоятельствам отменен и дело за отсутствием состава преступления прекращено. Джансугуров И. реабилитирован посмертно» осылай қандықол совет үкіметі ақынды ақтайды. «Халық жауы» деген қасіретті жала Сталиннің өзімен мәңгі бірге кетті. Илиястың ақ таңы атты. Тұғырына қайта көтерілді. Жиырма жыл сағынтып, есім-сойын ұмыттырып. Ал, енді ақталған, туған халқына оралған Илиястың әдеби мұрасы қайда? Іздеу басталды дерсің тегі. «Батысы Шығыс, Шығысы Батыс» болған қайран ел. Сталин мәңгі тұратындай сенген жандайшаптардың кесіріне кітаптар өртелген, газет-журнал қиылған. Фатима егіліп жылайды екен. Жылайтыны да – заңды. Сүйіктісі ақталды, бірақ «Құлагер» қайда? «Құлагерді» аман сақтап алып қалмағанына өкінеді. Аңырайды. Зарлайды. Өзін-өзі қарғайды. Мұхтар жүрген екен жұбата алмай. Анығында, 9 тамыз күні (1937) кешкісін үйге НКВД-ның үш офицері кіріп келіп, Илиясқа ордерді көрсетіп, екі офицер өзімен бірге алып кетеді. Қалған жалғыз офицер үйдің астан-кестенін шығарып, тінтіп, тексереді. Фатиманың байбаламына қарамай, сандықтағы қолжазбалардың бірнеше папкасын тәркілеп алған. Фатима да, балалары Жәнібек, Азат, Саят, Болат, Үміт, Ишқа сол күннен кейін Илиясты ешқашан көрмеген. Ал, офицер тәркілеген құжат, қолжазба қайда? Ұшты-күйлі жоқ. Ізім-ғайым.

(Жалғасы бар)

Елдос ТОҚТАРБАЙ,
жазушы, әдебиет зерттеушісі,
ҚР «Дарын» мемлекеттік жастар
сыйлығының лауреаты

САҒЫНЫШ

немесе Илиястанудың кейбір мәселелері хақындағы ғылыми-танымдық эссе

мүше болмаған Илияс Жансүгірұлы жаңа үкімет құрылысының дамуына белсене кіріскен. Илиястың ең өнімді еңбек еткен кезеңі осы – советтік жылдар. Илияс – советтік биліктің өкілі еді. Имандай сенді, жаңа заманның орнауына бар күшін салды. Бірақ, бірақ та жылан-өмір ақынды шағып кетпеді ме?!

Қазақстанды Ф.Голощекин, Л.Мирзоян басқарған кезеңде елден береке кетті, ырыс қашты. Ішкені – ірің, жегені – желім. Ашаршылыққа ұшыраған, жұттың тауқыметін тартқан ашқұрсак ел. Интеллигенциясы қуғын-сүргінге ұшырап, бас көтерер ағасыз қалған жетім жұрт. Билікке шығып, такка отырғаны – ашкөз, ұры-қары. Опасыз. Сатқын еді. Сол антұрған

автобиографии могут подтвердить т.т. Кошкунув И., Бабаев Ю., И. Чукунова. Они меня знают с детства и из периода общественной работы. Я очень хорошо чувствую себя, здоров. В основном занят литературной работой, и она мне доставляет большое удовольствие» (ҚР ОМА, 1368 қор, 3 тізім, 64 іс). Міне, көрдіңіз бе, 1937 жылдың басында-ақ Қазақстан билігінде отырған «кеңпейіл» азаматтар Илиястың ізіне түсіп, бақылауға алады. Бұл уақытта, расымен Илияс аға үлкен шығармашылық жұмыс үстінде еді. А.Пушкиннің қайтыс болғанына 100 жыл толуына орай орыс Бас ақының шығармаларын қазақ тіліне аударып, біресе Петербор, біресе Царское село (Пушкиннің оқыған

жұмыстарымен жүрген соң, оған уақытша тиіспеу туралы өзара келіскен. «Аманкелді» фильмінің түсірілуі 1 қазан күні бітеді, 6 қазан күні Алматыға, үйіне жеткенде Бейімбетті де алып кеткен, сол кеткеннен мол кеткен...

1937 жылдың 11 тамызы күні кешкісін Илиясты қамауға алды. Ертеңінде, 12 тамыз күні КазССР НКВД басқармасында Боков С. деген жендет ақынды тергеуге алған. Тергеу парағында: «Вопрос: Следствием установлено, что вы являетесь членом контрреволюционной националистической организации. Дайте показания как о вашей деятельности, так и о деятельности известных вам лиц. Ответ: Я не состоял членом контрреволюционной нацио-

КАК ЛУЧШЕ ВСЕГО ВЫУЧИТЬ РАЗГОВОРНЫЙ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

Компания «Кселл» профинансировала создание и запуск эксклюзивного мобильного лингвистического приложения.

На рынке образования существует много инструментов для изучения различных языков. Среди них отдельное место отводится программам и пособиям для тех, кто хочет говорить на государственном языке. Однако разработчики предлагают в основном словарные варианты или разговорники, которые не всегда могут помочь в использовании. Аудитория же нуждается в таком инструменте, с помощью которого можно общаться на казахском языке с учетом его культурных и национальных особенностей.

А поскольку такого в стране не было, то компания «Кселл» вместе с автором книги «Ситуативный казахский» Канатом Тасибековым создали соответствующее мобильное приложение. Приложение «Ситуативный казахский» - «Мир казахов» появилось потому, что так сошлись звезды, рассказала во время презентации руководитель отдела коммуникаций «Кселл» Наталья Еськова.

«В 2015 году мы с коллегой обсуждали то, как сложно изучать казахский язык русскоговорящим людям и как было бы здорово иметь приложение, в котором можно найти не отдельные слова, а целые фразы для использования в разговорной речи», - рассказала Наталья Еськова. Через несколько недель после этого во время рабочей командировки она зашла в книжный магазин и на полке нашла книгу с простым названием «Ситуативный казахский», полистала ее, купила и уже через несколько недель познакомилась с автором Канатом Тасибековым.

Он и предложил компании «Кселл» на основе его книги создать приложение для смартфонов, которое поможет изучить казахский язык. «Мы с удовольствием его поддержали, потому что на самом деле при всем многообразии инструментов изучения казахского языка очень мало действительно удобных и классных приложений. Это приложение действительно может помочь всем русскоговорящим людям изучать казахский язык, а потом правильно и грамотно на нем говорить», - рассказала Наталья Еськова.

Первый вариант мобильного приложения был запущен два года назад, но был «сыроватым» и требовал доработки. Сегодня в нем появилось очень полезное и удобное дополнение «Словарь».

«Знать и владеть казахским языком - обязанность каждого гражданина страны. Мы поставили перед собой задачу применить мобильные технологии, чтобы сделать процесс обучения и овладения государственным

языком доступным для максимального количества соотечественников. Надеемся, что наше бесплатное мобильное приложение в дополненном виде обретет популярность у всех, кто хочет красиво говорить на казахском языке», - отметила спикер.

После этих слов автор книги, которая легла в основу приложения, Канат Тасибеков на казахском языке поприветствовал аудиторию и пожелал традиционных для Наурыза вещей: счастья, благополучия, мира и достатка. И каждый может это делать, добавил он, просто забывая слово «Наурыз» в поисковике приложения. Канат Тасибеков привел пример из собственного опыта, когда очень важно правильно выбирать слова.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

Ситуативный казахский удобен потому, что если выражения переводить дословно, то можно попасть в неловкую ситуацию, продолжил он. Кроме того, когда нужно быстро ответить человеку на неродном языке, то часто можно впасть в ступор, перебирая в голове какие-то отдельные слова. Приложение с уже готовой базой устойчивых казахских выражений, избавляет человека от таких трудностей.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

«Я не филолог по образованию, но то, что я сам выучил язык, сыграло хорошую службу. Ведь для человека, который изначально владеет языком, многие вещи очевидные, а я прошел путь изучения сам и мне понятные те трудности, которые есть у русскоязычной аудитории», - рассказал Канат Тасибеков.

Ксения БОНДАЛ

КАК ЗАСТАВИТЬ СТРАНУ ЗАГОВОРИТЬ НА КАЗАХСКОМ

Проблему изучения государственного языка решить можно. Как правило, основным аргументом ратующих за изучение казахского языка становится фраза «Живешь в стране - будь добр учить язык». И все-таки - как заставить всю страну говорить на одном языке? Ответить на этот вопрос попытался корреспондент Total.kz.

Казахстан стал самостоятельным государством. Тем не менее, подавляющее количество граждан, особенно это касается жителей мегаполисов, так и не освоило государственный язык.

Чтобы помочь населению, несколько лет назад в Казахстан приглашали одного из самых уникальных лингвистов современности - легендарный Дмитрий Петров рассказал, что нужно сделать. По мнению Петрова, человека, владеющего более чем 40 языками, надо завоевать сердца людей.

«Нужна казахская мечта, понимаете? Ведь когда-то весь мир говорил на французском, но с появлением Голливуда и «прокачкой» Штатов планета заговорила на английском. Сейчас это универсальный язык, на котором говорят практически везде. Секрет в том, что всеми людьми, изучающими английский, движет «американская мечта» - успешность, деловая хватка, популярность... Хотите заставить говорить страну на казахском - создайте «казахскую мечту».

Дмитрий Петров приехал, чтобы записать обучающую программу по заказу телеканала «Хабар», и поделился некоторыми секретами изучения любого языка: «Учите, что надо ловить интерес - самые главные «активы» языка учатся за три недели. Потом интерес идет на спад. За этот период нужно нарастить базу, которую потом нужно будет просто пополнять - учить новые слова, поддерживать языковую активность».

Кроме обучающей программы, у нас работает сайт, где можно учить язык в режиме онлайн, бесплатно и в удобном для себя графике. Это оптимальный вариант для офисных работников, но как быть тем кондукторам, стюардессам и официантам, которым попадает за незнание казахского?

В книжных магазинах можно приобрести специальную литературу - разговорники, словари, учебники. Был бы интерес и время, как говорится. Но вот ведь в чем загвоздка: любой опытный (и талантливый!) преподаватель вам расскажет, что заинтересовать ученика - это уже 50-60% дела. Прививать любовь, зарождавать интерес к изучению казахского сейчас не получается: нет «прия-

ника», есть только «палка» - слова «надо», «должен», «обязан».

Центр развития языковой культуры Арнау, например, предлагает своим слушателям методику, разработанную совместно со знаменитым полиглотом Дмитрием Петровым. Ее особенность в том, что людям предлагается учить язык быстро и в компактной форме.

Как рассказал руководитель пресс-службы Центра Арнау Арнур Мамытбеков, к ним обращаются те, кому нужен язык для карьеры, для образования или в связи с семейными обстоятельствами - вхождение в казахскую семью, общение с казахоязычными родственниками. Самый яркий пример - девушки, выходящие замуж.

Арнур Мамытбеков считает, что вопрос изучения языка - достаточно сложный и тесно связан с личной мотивацией. Решающую роль здесь может сыграть государство и специальные программы для продвижения казахского - в частности, повышать спрос на специалистов, владеющих государственным языком. В свою очередь, бизнесмены могут поспособствовать повышению статуса языка, поощряя сотрудников материально - выдавая премии или повышая зарплаты за знание казахского.

Ну а самый главный вопрос - вопрос развития интереса и повышения мотивации для знания языка - решается уникальным и ярким контентом. Задача ставится уже перед работниками культурной и информационной сферы - фильмы, книги, песни на казахском языке, которые станут интересны всем без исключения и будут вызывать желание прочитать, посмотреть на языке оригинала.

Удачные примеры - это перевод популярных фильмов и мультфильмов на казахский язык, а также книг мировой классики или самых продаваемых на данный момент. Продвижению языка могут помочь мобильные приложения, игры, программы, словари, переводчики - в яркой и современной форме поддерживать знание языка, узнавать новые слова и быть в языковом окружении, для начала виртуальном, а затем и в реальном.

Total.kz

Международную литературную премию «Большая Азия» предложил учредить Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев, передает корреспондент «Хабар 24». Глава государства выступил на прошедшем в начале сентября первом Форуме писателей стран Азии в Нур-Султане. На трёхдневный форум пригласили сотню писателей и поэтов из 40 стран. Такого количества писателей в столице Казахстана, пожалуй, ещё не собиралось. Это новый формат встреч между писателями, поэтами и всеми теми, кто имеет отношение к литературе.

В самый первый день участников приветствовал Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев. По мнению Главы государства, писательское дело на территории Азии имеет большой потенциал. Его реализацией Казахстан воспользуется — страна предложит миру труды своих писателей.

Касым-Жомарт Токаев, Президент Республики Казахстан:

— Сегодня расширяются горизонты казахской литературы, которая входит в глобальное литературное пространство. Через творчество писателей мировая общественность познаёт духовный мир нашего народа. Произведения 30 казахстанских писателей и 31 поэта будут переведены и выйдут в свет на 6 языках ООН. Эти труды будут доступны 2,5 млрд читателей в более чем 90 странах мира, расположенных на пяти континентах.

А спрос на казахскую литературу есть. Среди приглашённых на форум немало тех, кто с Казахстаном знаком, а вот с писателями — не совсем. Причина — языковой барьер.

Ахмад Камал Абдуллах, писатель, драматург (Малайзия):

— Казахстан очень богат писателями, поэтами. Но есть одна проблема — это изучение казахского языка. Когда я слушаю, казахский язык звучит очень красиво. Когда я вижу красивых людей в Казахстане, мне хочется сказать

НУР-СУЛТАН: ФОРУМ ПИСАТЕЛЕЙ СТРАН АЗИИ

на казахском «Я люблю тебя». Не понимая языка, сложно до конца понять культуру. Поэтому важен качественный, ёмкий перевод.

Касым-Жомарт Токаев продолжил, что не только произведения, написанные в Казахстане, должны стать доступнее, но и в целом писателей Азии. Эту задачу решит создание общей электронной библиотеки.

Касым-Жомарт Токаев, Президент Республики Казахстан:

— Настало время создать общую электронную библиотеку азиатских писателей. Она станет бесценным сокровищем, открывающим двери в богатое и многогранное мировосприятие Азии всему миру. Я верю, что реализация таких благих начинаний объединит наших писателей и поднимет на новый уровень азиатскую литературу.

Почему именно Форум писателей Азии? Президент пояснил:

дело в том, что восточная часть Евразии довольно велика. И она была свидетелем того, как возникали, достигали могущества и исчезали великие цивилизации. И представить историю человечества без арабской, персидской, китайской, индийской культур невозможно.

Касым-Жомарт Токаев, Президент Республики Казахстан:

— Многие до сих пор рассматривают Великий Шелковый путь лишь в экономическом контексте. Действительно, как и в древности, Шелковый путь превращается в мощную силу, объединяющую цивилизации. Рост экономики Азии сопровождается стремительным подъемом литературы, искусства, системы образования.

Первый форум стоит расценивать как площадку для знакомства. Писатели налаживают контакты и обсуждают то, в каком направлении должна двигаться

азиатская литература. Помимо прочего, Президент Казахстана предложил популяризировать труды писателей восточной части континента. Для этого необходимо учредить специальную премию.

Касым-Жомарт Токаев, Президент Республики Казахстан:

— Считаю, что Форум писателей стран Азии должен стать важнейшей площадкой творческого диалога и проходить на регулярной основе в различных азиатских странах. Самые сложные вопросы, стоящие перед человечеством, необходимо обсуждать именно на таких площадках. Очень важно укреплять роль Азии, как центра развития мировой духовности. Поэтому одна из главных задач — стимулировать высокую динамику творческих процессов в литературе. В этих целях считаю целесообразным учредить Международную ли-

тературную премию «Большая Азия».

По мнению участников форума, за последние три десятилетия вопросами литературы централизованно никто не занимался. Подобные встречи позволяют дать новый импульс развитию писательского дела.

Олжас Сулейменов, поэт, писатель, общественный деятель:

— Уровень науки, я прямо скажу, во всех странах СНГ резко пошел за эти 30–40 лет. Уровень литературы практически пошел к нулю. Потому что неумная перестройка отнесла литературу в разряд обычного товара в рыночной экономике. А без сильно развитых искусства, литературы, культуры и экономика страдает.

Михаил Айдинов, писатель, редактор газеты «Многонациональная Грузия»:

— Наши связи с Казахстаном углубятся после этого форума, потому что значимость его трудно переоценить. Знаете, я был потрясен. Вот этот визит поражает своей масштабностью. И количество участников этого форума, и программа, с которой удалось ознакомиться, говорят о том, что нам сегодня нужно решать очень много важных вопросов.

Акбергел Елгезек, первый зам. председателя Союза писателей Казахстана:

— В нашей литературе всё равно есть какая-то другая уникальность, восточный колорит, другая философия. Например, в европейских магазинах, не ездил, не видел, но слышал, что там в магазинах в основном книги западно-европейских писателей, азиатских очень мало. Мы не можем, как бы сказать, защитить свои права. Есть отдельные авторы, которые сами выходят на рынок, но мы должны обратить внимание всего мира.

Предполагается, что форум подобного формата будет проходить раз в три года. Каждый раз принимающая страна будет новая. Возможно, штаб-квартира форума будет основана в столице Казахстана.

Иван ТУЛИНОВ,
Гани АЛШЫМБАЕВ

II МЕЖДУНАРОДНЫЙ ФОРУМ ПИСАТЕЛЕЙ В АЛМАТЫ

25–27 сентября в Алматы прошел II Международный форум писателей «Открывая мир — открываясь миру. Проблемы художественного перевода и писательские контакты», передает Kazpravda.kz.

Литературное мероприятие собрало выдающихся мастеров пера почти со всех континентов. Творческая интеллигенция смогла вновь поговорить о литературных тенденциях и поделиться своими работами в Алматы.

Гости форума — писатели, публицисты, переводчики, литературные критики, художники из таких стран, как Франция, Германия, США, Англия, Турция, Китай, Монголия, Россия, Марокко, Литва, Узбекистан, Азербайджан, Кыргызстан и др. Организатор данного форума — Международный казахский ПЕН клуб.

Как отмечают организаторы, второй Международный форум писателей отличается от прошлогоднего мероприятия. Прежде всего, изменилась тематика форума. В этом году литераторы из разных континентов обсудили проблемы художественного перевода и писательские контакты.

«Сегодня в культурном плане мир стал более многообразен, чем в прошлом. Возросло число национальных государств, которые стремятся к самоопределению. В контексте мировых экономических событий возрастает значение культуры. Нации озабочены поиском своей культурной принадлежности. И при этом ни одна культура сейчас не существует изолированно от творческих поисков других», — отметили организаторы.

Нынешний форум отличается от первого и составом гостей. На второй форум

впервые приехали писатели из Китая, Германии, Монголии, Азербайджана.

По мнению президента Казахского ПЕН клуба Бигельды Габдуллина, важным условием культурного возрождения нации, успешного ее развития являются плодотворные международные контакты.

Со времен распада Советского Союза во всем мире наблюдается резкое падение интереса к культуре советских народов. Ни один значительный казахский писатель, за исключением двух-трех наших литераторов, за прошедшие 28 лет так и не вышел на мировой уровень, который, к сожалению, определяется наличием именно иноязычной версии произведения.

К тому же, литературный процесс в Казахстане протекает при явном дефиците коммуникации современного казахского писателя с мировой литературой. Это объ-

ясняется тем, что казахские писатели в какой-то мере утратили связь с внешним миром.

Из-за отсутствия качественного перевода казахской литературы на зарубежные языки в мире нет особого интереса к нашей литературе. Плюс ко всему, многие наши писатели не владеют иностранными языками и отсюда проистекает их непонимание реального литературного процесса в мире.

Габдуллин уверен, что форум будет

способствовать ликвидации этих проблем, тесному сближению писателей.

Проведение такого масштабного мероприятия стало возможным благодаря поддержке со стороны акимата Алматы.

Работа форума направлена на реализацию государственной программы «Рухани жангыру», которую несколько лет назад озвучил Елбасы Н.Назарбаев.

ТАЙНЫ АКИМА: ЗА ЧТО ИНОСТРАНЦЫ ГОТОВЫ ПЛАТИТЬ БОЛЬШИЕ ДЕНЬГИ В КАЗАХСТАНЕ

Корреспондентка caravan.kz: на днях я сделала для себя невероятное открытие. Всю жизнь прожив в Алматы, объездив вдоль и поперек все близлежащие парки и заповедники, даже не догадывалась о том, что совсем рядом, буквально под боком существует ОНА. Та, о которой знают китайцы, канадцы, немцы и итальянцы. А из местных – аким Жамбылского района, его замы да несколько сотен ее обитателей.

ШАМБАЛА ЖАМБЫЛСКОГО РАЙОНА

Хотя бы раз в жизни каждый житель крупного мегаполиса мечтает бросить всю эту ежедневную суету к чертям собачьим и вырваться на свободу. Нет, не на пляж с его all inclusive и не в другой город к его музеям и шопингу, а на настоящую свободу – без Интернета, машин, шума, пыли, торговых центров. Чтобы выйти рано утром, а вокруг тишина. Чуть слышно только пение птиц да кукареканье петухов. Ветерок в лицо, солнце над пригорком, покосившаяся скамейка в саду под яблоней.

Рядом пыхтит самовар, а на столе дымится пышные горячие баурсаки и лепешки со свежим сливочным маслом. Попьешь чайку, закусишь лепешкой – и за ворота. А там – красотища!

Мальчик-чабаненок уже ведет свое стадо на жайлау, размахивая палкой. Куры и гуси вальяжно гуляют по сельской дороге, обсуждая на своем птичьем языке последние сплетни. И никуда не надо торопиться, бежать, стоять в пробках, проклиная начальника, подчиненных и городские власти. Можно пойти прогуляться в горы, а можно полежать на корпе под вишней в саду или дров наколоть. Научиться у приветливой хозяйки печь баурсаки и лепешки. А вечером встречать сытых коров и попробовать собрать вечерний надой. Похоже на вымысел? Вот и нет.

Вся эта сказочная реальность уже известна и прочувствована

Алатау. Фото ©Ернар Алмабек

на иностранцами, любителями модного сегодня агротуризма. Европейцы сотни долларов готовы платить за эмоции и возможность окупиться в эту реальность.

То, что для обычного сельского жителя будни, для иностранцев – кайф. Сколько раз я мечтала на два-три дня уехать в село и остановить время. Но турфирмы таких услуг пока не предлагают, в Интернете пусто.

И только в акимате Жамбылского района знают, что уже два года всего в 65 километрах от Алматы в живописнейшем селе Каракыстак с удовольствием принимают приезжих и развивают агротуризм. Десять семей местных жителей приглашают пожить у них в качестве дорогих гостей и впечатать всем, что душа пожелает: хоть на жайлау со стадом овец, хоть на корпе в саду.

И самовар поставят, и научат

печь лепешки в тандыре. И накормят три раза в день. И всего за 5–10 тысяч тенге в сутки за комнату.

– Наш район очень перспективный в плане туризма, – делится планами первый заместитель акима Жамбылского района Нурлан ЕРТАС. – У нас 24 сельских округа. Природа и климат позволяют привлечь сюда любителей активного отдыха и

особенно агротуристов. Это же наш профиль. В регионе активно развивается сельское хозяйство – основное наше направление. В каждом дворе и коровы, и овцы, и птица. В селе Каракыстак, например, есть огромная молочная ферма. Там более полутора тысяч коров.

Знаете, как иностранцы любят вечером туда ходить, помогать дояркам и рабочим. Для них это отдых. Или барашков встречать вечером. Экзотика.

Я, честно сказать, даже не представляла, что параллельно трассе Алматы – Бишкек в глубине есть потрясающие по своей красоте места. Поля, засаженные картошкой, капустой, баклажанами и помидорами. С каждого пригорка открывается поистине фантастический вид на разноцветные холмы. Маленькие и, что интересно, очень аккуратные села готовы принять любого желающего на отдых и ночлег. Самое время для путешествий.

– В прошлом году здесь побы-

вали большие группы туристов из Канады, Китая, Италии и Германии. Они были удивлены. Много гуляли, помогали местным жителям работать в полях, на фермах. Особенно они полюбили наши баурсаки, хозяйки для них мастер-классы проводили, – продолжает Нурлан Ертас. – После вашей статьи о проблемах в селе Улькен мы приняли срочные меры. Навели там порядок как могли. Теперь это наше перспективное направление.

– Да, – поддерживает Нурлана Ертаса его коллега Каныбек Айтжанов. – Мы хотим, чтобы российские туристы, которые едут из России на Иссык-Куль, проезжали через нас. А не через Чу, как сейчас. У нас останавливались.

Сейчас вот дорогу сделают новую, и мы будем принимать здесь туристов. У нас в этом плане очень перспективный район.

Сейчас в Улькене готовится проведение фестиваля рыбок. Недавно туда ездила группа инвесторов из Алматы, хотят построить водноспортивную базу и яхт-клуб. Но они поста-

вили условия: провести к месту будущего строительства инфраструктуру. Сейчас мы активно над этим работаем. Это и доход, и жителям помощь.

НОВЫЙ АКИМ ПО НОВОМУ МЕТЕТ

Новый аким района Багдад Алиев, назначенный всего два месяца назад, быстро «врос» в обстановку.

– Глава государства дал нам четкое направление в работе. Главное – это условия. А у нас они есть. Климат, природа. Основная проблема – это инфраструктура. Но это проблема не только нашего района. Дороги, подведение газа и воды – это в ряде случаев становится препятствием к тому, чтобы в район приходили инвесторы. У нас четыре крупных производства. Все работают уже лет по пять-шесть. Доход приносят в бюджет приличный. Но недостаточный. И мы, как представители вла-

сти, делаем все, что от нас зависит, чтобы поддержать их. Государство и бизнес должны друг друга поддерживать. Только тогда можно говорить о развитии района в целом.

Дайте мне еще немного времени, и тогда мы сможем поговорить основательно о том, что творится в Жамбылском районе и что мы еще можем сделать.

– Почему раньше скрывали, что у вас тут такая красотища? Сколько бы было желающих. Ведь агротуризм – это то, что сейчас так востребованно. Особенно у иностранцев. У вас здесь золотое дно. Почему нет никакой рекламы, в Интернете об этом ничего не сказано? – пытаю я двух акиматовских чиновников.

– Вот как раз сейчас мы и начали этим активно заниматься. Наша комиссия разрабатывает туристические буклеты, рекламу, будем выходить в Сеть. Я согласен с вами, что нужно продвижение, – продолжает Нурлан Ертас, – и привлечением инвесторов в район тоже занимаемся. Скоро состоится открытие крупного животноводческого про-

екта, направленного на импорт казахстанского мяса за рубеж. Это тоже для нас очень важно. Работаем 24 часа в сутки.

Когда стояла у реки и смотрела на уходящее за пригорок солнце, меня одолевали противоречивые чувства: с одной стороны, я была счастлива открыть для себя эту тайну, с другой – мне было обидно.

За этой красотой мы каждый год ездим в Азербайджан, Грузию, да куда угодно. Нас встречают, угощают и возят по горам и долинам. А в это время совсем рядом, в Каракыстаке, места лучше, красивее.

О чем еще хочется сказать: моя десятилетняя дочь, увидев всю эту красоту и наполнив легкие чистейшим воздухом, высунулась по пояс в окно и закричала вслед уходящему солнцу: «Жизнь прекрасна!». Не это ли тайна?

Наргиз СЕВЕРНАЯ
Алматы

Шығыс Қазақстан облысы Семей қаласында Қазақстанның халық артисі, Мемлекеттік сыйлықтың иегері, көрнекті театр және кино актрисасы Әмина Ерғожақызы Өмірзақованың туғанына 100 жыл толуына арналған XXVII Республикалық театр фестивалінің жабылу салтанаты өтті. Мәдениет және спорт министрлігі Шығыс Қазақстан облысы әкімдігінің қолдауымен және Қазақстан театрлары ассоциациясының ұйымдастыруымен 6 күн бойы елімізге танымал 12 театр ұжымы үздік қойылымдарын сахналап, дүйім көпшіліктің ыстық ықыласына бөленді.

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ
Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

(8-702-931-89-86)

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Ақмола облысы:

Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:

Нұрсұлтан НҮРМАН

(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:

Айтақын БҮЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҮРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Түркістан облысы:

Әбдіғалпар АЙДАП

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Астанада:

Жасұлан ИСА

(8-776-120-19-72)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19. 12. 2012 жылы тіркелген.

Күрәлі №13976-Г (Алғашқы күрәлік

№1270-Г, 01. 08. 2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуды шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 400

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, С. Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –

Зейнолла АБАЖАН

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ50856000000385541

АГФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С. Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген

ҮЗДІКТЕР АНЫҚТАЛДЫ

Шара барысында Әмина Өмірзақованың сахнада ойнаған 30 рөлінен үзінді қойылып, қысқаша өмірбаяны баяндалды.

Өнерпаздар мен өнер ұжымдары 13 аталым және Шығыс Қазақстан облысы әкімінің арнайы жүлдесімен марапатталды.

«Үздік көркемдік шешім» номинациясы бойынша Ф.М.Достоевский атындағы орыс драма театры «Періште» спектаклі үшін;

«Үздік режиссура» номинациясы бойынша «Жан дауысы» спектаклі үшін Фархат Молдағали;

«Әмина Өмірзақова атындағы «Ең үздік әйел бейнесі» номинациясы бойынша «Ләйлі-Мәжнүн» спектакліндегі «Ләйлінің анасы және кемпір» рольдері үшін Ботагөз Мақсұтова;

«Үздік ер адам бейнесі» номинациясы бойынша «Әлиханнның аманаты» спектакліндегі «Әлихан» ролі үшін Медғат Өмірәлиев;

«Қазақстанның театр өнеріне қосқан үлесі үшін» номинациясы бойынша «Абай»

спектакліндегі «Абай» ролі үшін Бақытбек Темірбеков;

«Үздік актерлік ансамбль» номинациясы бойынша М.Горький атындағы Мемлекеттік академиялық орыс драма театры «Евгений Онегин» спектаклі;

«Тарихи тақырыпты игерудегі ізденістері үшін» номинациясы бойынша Абай атындағы казак музыкалық драма театры «Ахметтің аманаты» спектаклі;

«Ең үздік екінші пландағы ер адам бейнесі» номинациясы бойынша «Қанды азу» спектакліндегі «Бораш» ролі үшін Елдос Масалимов;

«Ең үздік екінші пландағы әйел адам бейнесі» номинациясы бойынша «Театр 180» спектакліндегі «Дотти» ролі үшін Гүлмира Жакилина;

«Үміт» номинациясы бойынша «Балалық шаққа саяхат» спектаклінің режиссері Жангелді Садықов;

«Үздік дебют» номинациясы бойынша «Театр 180» спектаклі үшін «Nomad» театры;

«Шығармашылық жетістіктері үшін» номинациясы бойынша «Дауыс. Дау іс» спектаклі, «Дариға-ай» жастар театры марапатталды.

Ал, «Ең үздік спектакль» номинациясы Ф.Мүсірепов атындағы казак мемлекеттік академиялық балалар мен жасөспірімдер театры «Адам-зат» спектаклі үшін берілді. Жүлде қоры 1,500 000 теңге.

Сондай-ақ, Шығыс Қазақстан облысы әкімінің жүлде қоры 1,000 000 теңгені құрайтын арнайы жүлдесі «Дариға-ай» жастар театрына табысталды. Айта кетейік, осындай ауқымды шараның Семейде өтуі заңдылық. Себебі, елімізде алғашқы театр өнерінің шымылдығы түрілген рухани астанасы саналады. Сонымен қатар, Семей қаласы театр өнерін дамытып, талай өнерпаз театр санлақтарын ұшырған қасиетті мекен.

Әділғазы КЕРЕЕВ

«АНА ТІЛІМ – АЙБЫНЫМ» АЙТЫСЫ

Алматы қаласы әкімдігі Тілдерді дамыту және латын графикасына көшу орталығы ұйымдастырған қалалық жас ақындар айтысы өтті.

Айтысқа Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры Темірхан Тебегенов, белгілі ақын, ҚР Президенті жанындағы Ұлттық Кеңес мүшесі, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары Қазыбек Иса, Алматы қаласы әкімі аппаратының тілдерді дамыту және латын графикасына көшу орталығының бас инспекторы Бақыт Қалымбет, Республикалы «Ана тілі» газетінің бас редакторы Жанарбек Әшімжан, айтыскер ақын Серік Қалиев сынды белгілі тұлғалар қазылық жасаса, айтыскер ақын, «Қазақ» және «Шалқар» радиоларының Алматы қаласы бойынша жетекшісі

Бақыт Жағыпарұлы айтысты жүргізіп отырды.

Алғашқы жұпта Ақниет Жұбанш пен Жеңісхан Қазыбек айтысты. Екеуі де төселген жақсы ақындар екенін көрсетті. Одан соң Нұрбол Жауынбаев пен Өтеп Райымбек шықты. Екеуі

тақырыпты таратып, жақсы шарпысты. Айтбек Тұрсынбай мен Қуаныш Әлімберді айтысы да алма кезек сөз қағысумен өтті.

Алтынбек Ибрагимов пен Жалғас Садырұлы да жақсы айтысты көрсете білді. Сатыпалды Әмір мен Мейрам-

бек Саламатовтың айтысында алғашқысы басым көрінді.

Қазақ Өнер академиясы студенті Жанарыс Тілеубек пен Абай атындағы дарынды балалар мектебінің 11 сынып оқушысы Алтынай Қанапияның айтысы нағыз қыз бен жігіт айтысы болды. Екеуі де ең көп ұпай жинап, тең түсті.

Жұбы келмей қалған Әділбек Бүркітғазы мен сахнаға екінші рет шыққан Айтбек Тұрсынбай қайым айтысты. Бұнда Айтбек тапқырлық көрсетті.

Қазылар алқасының шешімімен айтыстың Бас жүлдесін Қанапия Алтынай жеңіп алды. Бірінші орын Садырұлы Жалғастын еншісіне тиге, екінші орынды Жауынбаев Нұрбол місе тұтты. Ал, жүлделі үшінші орында Ибрагимов Алтынбек пен Тілеубек Жанарыс бөлісті.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32